

ББК 821.161.2-3

К 26

ISBN 978-617-679-237-6

Василь Карп'юк

К 26

Ще літо, але вже все зрозуміло [Текст]: проби / Василь Карп'юк. — Львів: Видавництво Старого Лева, 2016. — 160 с.

ISBN 978-617-679-237-6

Придивляючись до деталей, автор раз у раз відкриває органічну цілісність світу, частиною якого є людина. Стиль письма Василя Карп'юка близький до розмовної простоти, не втрачаючи виразності особистого голосу, а плин його мови, як це часто буває в розмові, легко переходить від побутових справ до питань метафізичних.

Для всіх, хто любить зупинятись і неквапом рушати далі.

УДК 84(4УКР)

ББК 821.161.2-3

Василь Карп'юк © текст, 2016

Дмитро Подолянчук © обкладинка, 2016

Видавництво Старого Лева © 2016

Усі права застережено

Василь Карп'юк

проби

Видавництво Старого Лева

Львів — 2016

ще,
ЛІТО,
але вже
все
зрозуміло

Василь Карп'юк

Ще літо, але вже все зрозуміло

Хіба не цікаво, коли хтось розповідає про свого дядька? Особливо коли почне про батькову ферму, а тоді його занесе, і він уже розповідає про дядька.

Дж. Д. Селінджер

Світлій пам'яті діда Василя й баби Анни

{ гриців пóтiк }

Недалеко від хати біжить малий пóтiк. Щойно в ньому вмивався. І так свіжо й гарно, що годі стримати захват. Такого малого вистачає для великого задоволення. На повні груди вдихаю і видихаю свіже повітря. Біля потóку завжди гарно та прохолодно. Навіть у найбільшу спеку.

Потiк біжить яром поміж двома пагорбами. На тому, що зліва, пасуться сусідські корови, бо пагорб сусідський. А на правому — невелика грядка і сінокіс. Колись власником правого пагорба і потóку був якийсь Гриць. Але в першій половині минулого століття мій прадід Лук'ян той ґрунт викупив. Потім земля перейшла в спадок моїй бабусі Анні, а зараз — мені. Але ми в родині за старою звичкою все одно йменуємо ту землю Грицевою. І потiк теж Гриців.

На пасовиську й сінокосі земля чиста і гладка. За нею доглядаємо і чистимо щовесни і від гілочок, і від малих деревець, які приймаються, бо через них буде зле косити. А от яру, де біжить пóтiк, уваги приділяємо не так багато. Тому схили тримають на собі кілька здорових буків, грабів, яворів і ясенів. Від цих могутніх дерев завше хороший затінок. А від потоку, який витікає з-під великої плити, порослої ліщиною, — добра прохолода.

Вода у потóці чиста, холодна і смачна. Колись мій молодий тато, після косіння трави на правому пагорбі, напився тої води і вмився нею. Відтоді захворів і у вологу погоду йому важко дихати. Тато пив із чуркала при самому руслі. Зараз те чуркало пересохло, а вода витікає з іншої нори.

Я так високо вгору не йду, бо не дуже зручно. Хоч, насправді, там не більше сорока метрів. Та люблю вмиватися внизу біля кринички, з якої корова п'є воду, коли її пускають пастися на сінокіс. Так буває кілька днів навесні, коли на високому пасовиську ще мала трава, а корова хоче надвір. Тоді її випускають на сінокіс, щоб трохи спасла молоді травинки, аби вся трава на всіх городах не виросла для косіння одночасно. Бо довкола хати, кухні, стайні, пивниці, оборогу трава вже виросла така висока, що тато трохи скошив. А ближчим часом треба

косити решту. Тоді як припасену траву на Грицевім треба буде косити десь аж за тиждень-два. І так добре, бо все нараз скосити не годен.

Другий випадок, коли корова пасе на правому пагорбі і п'є воду з кринички від потоку, — це восени. На високому пасовиську вже нема що пасти, а на пагорбі трава скошена, отава скошена і вже трохи підросла друга отава. Але такої теплої погоди, щоб її висушити, вже нема, тому добре пускати пастися корову. Тоді й молоко добре прибуває.

Коли я йшов до потоку, то зустрів на стежці ящірку. Вона була така поважна, як наш кіт узимку. Я його теж чогось називав Грицем, хоч уся родина — Маркусом. Певно, таке ім'я мав персонаж якогось телесеріалу, що за ним стежили мама і сестра. Але десь на початку весни Маркус пішов гуляти і не повернувся. Від того в хаті було трохи суму. Але от тепер я стрів ящірку, і вона якось так гідно рухалася, ніби якась тета, що я мало не сказав до неї: «Слава Йсу!». Зрештою, чого ж не привітався? Може, й відповіла б. А так просто зійшла зі стежки у траву і спинилася між стебел. Я присів біля неї. Сіра спина, зелені боки з чорними крапочками.

А перед відвідинами струмка випало розтрушувати валки першої трави довкола хати. Тато скосив ще позавчора, але відразу пішов дощ і так мокло два дні. Аж тепер гарно загірло сонечко. Коли розтягував граблями замokлу траву, то вона аж парувала, мовби полегшено зітхаючи: «Ох!». І легко розпростувалися різні польові квіти, стебла і листя трави. Зараз їм тепло і лагідно. Трохи сонно і трохи втомлено під палючими променями. А скоро почне снитися сон про сіно. Взимку траві і корові снитимуться однакові сни.

{ перша гроза }

О, як давно так не було. Я вдома у селі. Гримить і блискає, тому довелося вимкнути комп'ютер. Мама і сестра вже двічі перепитували, чи вимкнув. І тепер пишу рукою на папері. О, ці архаїчні кулькові ручки. Ними вже роки три ніхто не писав. І тепер я знову хочу одною з них скористатися. Дві перші не пишуть — закінчилося чорнило. Добре, що третя добра. І є не до кінця списаний старий конспект сестри.

Вже давно так не було. Я на другому поверсі під самим дахом дерев'яної хати. Чутно могутній гуркіт грому. Час від часу кімната заливається світлом блискавки. Тато запалив освячену на Стрітєння свічку. І за кожним спалахом блискавки треба перехреститися, щоб і наступний не влучив у хату. Хай краще лупить у смереки. З ударених блискавкою потім виходять найлункіші трембіти і роги.

А по даху впевнено тарабанить дощ. Цей стукіт відчувається так добре, ніби я сам є хатою і дощ падає на мене. Але він хороший. Під нього добре засинати. Така колискова від матусі-природи. А якщо зморило на сон ще перед початком грози, то прокидання може бути незвичним.

Коли заснути у тиші, а будить шум, то з'являється осторога. Хоч, насправді, нічого надзвичайного не стається. Просто міняється ритм. На зміну зимовій вайлуватості приходить весняно-літня жвавність. Мова зовсім не про те мляве літо (час відпусток), коли більшість мріє позасмагати на пляжі і віддатися мирній бездіяльності.

У горах перші грози задають ритм росту трави. Вона прудко пнеться вгору і вже наприкінці травня — на початку червня відбуваються перші сінокоси. Тому прокидатися треба до сходу сонця. В прохолоді косити найліпше, бо найлегше. Роса холодить босі ноги і навіть трохи змерзаєш, а тому маєш охоту до руху. Трава покійно лягає у рівні валки. Вже як сонце осушить росу, треба розтрусити траву тонким шаром, щоб добре просушилася.

Такою була перша гроза. А день перед тим був перший грім. Я тоді косив у толоці ожину, яка розростається по всьому пасовиську і забирає пашу для корови. Колючки трохи подряпали руки, але це

зрівноважувала змога втомлюватись і перепочивати. В час перепочинку можна було прилягти в затінку берези і читати якусь хорошу книжку. Або навіть подрімати. В час такого короткого нетривкого сну я й почув перший грім у цьому році. А в горах є повір'я, що коли вперше гримить, то треба тої ж миті покласти на голову камінь, аби весь рік не боліла голова.

Коли я написав про цей грім вірша й опублікував його в соцмережі, то наймолодший гуцульський поет Мирослав Лаюк прокоментував: «Якщо ти писав цей вірш у Брустурах, то я вчора чув цей самий грім у Сподній (село в Косівському районі). Моя мама прикладала камінь до голови, аби не боліла цілий рік, а ми з татом з неї сміялися».

{ хліб дитинства }

Хліб дитинства дуже смачний. Переважно ламаний. А ще — дешевий. Коли я навчався у молодших класах, то був по 50 копійок. Це десь 1995–96 рр. Ми йшли з однокласниками зі школи. Доволі зголоднілі. У багатьох було так, що батьки давали якісь гроші на їдальню. Але велика пристрасть до наклейок спонукала купувати жуйки. Тому всі гроші йшли на них і дуже рідко на харчі. Часом навіть на жуйки було гидко дивитись, тому їх викидалося, а зберігалось лише наклейки. Часом ми купували наклейки одні в одних. Але часом бувало, що ми йшли зі школи дуже зголоднілі. Біля магазину в центрі села скидалися копійками — хто сім, хто п'ятнадцять... І, назбиравши п'ятдесят, купували буханець. І хоч до осель з гарячими борщами і зупками лишалося по десять-п'ятнадцять хвилин ходу, але спокуса хліба перемагала. І ми їли його самого. Ламали малими брудними руками і їли, їли, їли...

Аж доки першим не звертав додому Коля. Йому було найближче. Через кілька хвилин — я і Славко. Мені було зовсім близько до хати, а Славкові — ще на грунь. Далі йшли Іван, Василь і Дмитро. Їм залишався ще якийсь окраєць. Добре, що не знаю, як вони його доїдали. Чи сварилися над останнім шматочком, щоб з'їсти якомога більше? Чи ділили порівну? Чи милосердно віддавали найголоднішому? Хоча, здається, ми завжди доїдали ще до того, як звертали ми зі Славком.

Але найперший хліб дитинства — це таки домашній. І яким би смачним він не був, але завжди більше смакував магазинний. Тому, що рідше лежав на столі. А домашній спочатку пекли в печі у хаті діда і баби. Бо ми з батьками, як мені було кілька років, уже перебралися до малої хати над пивницею, але печі для випікання хліба там не було. Тільки для ватри і готування їжі. Тому хліб пікся спільно. Раз на тиждень. У печі вміщалося шість великих і три малих круглих буханці. Якраз вистачало на діда, бабу, тата, маму, сестру і мене.

Той хліб був найсмачніший, коли тільки з печі. Гарячий і хрусткий. Але бабуся не дозволяла їсти гарячий, бо казала, що тісто може в кишках злипнутися. Просила трохи почекати. Коли буханці трохи

вистигали під рушником, то бабуся чи мама відрізали мені смачнющий окрасць і наливали велике горня молока. Досі дуже люблю хліб з молоком.

Я б і зараз ласував хлібом з молоком, але сьогодні п'ятниця — пісний день. Тому доведеться з молоком почекати до завтра. Але можна їсти з компотом. Або самий сухий хліб, як у дитинстві дорогою зі школи. То й їм сухий, бо ліньки йти в пивницю по компот. Ламаю і їм, крихти лишаються на пальцях, пишу цей текст, крихти падають у прогалини між клавішами ноутбука. Нехай і він посмакує.

Неймовірно чудово раптом згадати цей смак. Добре, що я зараз удома і все гаразд. А якось трапилося, що перебував у Франківську і перед самим сном до мене звідкись долинув запах свіжоспеченого хліба. Звісно, нізвідки він долинути не міг. Бо була зима, вікна і двері щільно зачинені. Стіни, хоч і тонкі, але не діряві. Тоді я вирішив якомога швидше заснути, щоб наснилося ще й молоко до хліба, і як я їх споживаю.

Але найбільший хлібний рай настав, коли мама влаштувалася працювати у сільську пекарню. Її якраз відкрили заможні сусіди. Мама, тета Анна і ще кілька інших сусідів працювали там пекарями. Це був дуже гарний час. Коли була мамина зміна, ми з сестрою носили по черзі мамі молоко до хліба, а мама нам тоді давала свіжий батон, чи калач, чи таки хліб додому до молока.

Окрім зарплати від виробітку, пекарям належалося ще по три пекарські вироби. Це тривало кілька років. І гарно було. Але зміна тривала з-перед вечора до передобіддя наступного дня. Все-таки нічна робота у приміщенні з кількома електричними печами була непростою. Згодом мама роботу покинула. Прийшли працювати інші сусіди.

Але й зараз там хліб смачний-смачний. До звичайного борошна додають кукурудзяної крупи, і такого хліба взагалі ніде нема. А позаяк я вдома не найчастіший гість, то смак аж ніяк не приїдається. І хоч у новій великій хаті вже є піч для хліба, але здебільшого купуємо на пекарні — зовсім близько і на щодень свіжий. Лиш на свята — чи Великодні, чи Різдвяні — мама випікає паски, калачі, стручні, завиваники вдома. А як згадаю зозульки на кукуци, то слина в роті збирається. Кукуци — це дарунки, по які ходять малі-малі діти до сусідів у Страсний четвер. Окрім булочок-зозульок, дітям дарують ще й писанки, шоколадки, яблука, іграшки зі словами: «Най Бог прийме

перед *чиєїсь* душі». Чиєї саме — називається конкретно. Це, переважно, померлі родичі. Дарунок дитині, певне, мав би якимось спокутувати гріхи померлого, якщо такі були. А як ні, то дітям усе одно радість. І мама завжди напередодні Страсного четверга випікала булочки у формі зозульок. І добре, що я тоді був малий і мама дозволяла мені у страсний тиждень скоромну булочку (в тісто додавали масло і яйця) смакувати з молоком.

{ КОЛИ ВЖЕ НЕ ХОТІТИМЕТЬСЯ СПАТИ }

Є такі речі, які приходять уже тоді, коли їх зовсім не конче. Більше того, вони приходять тільки тоді. Мовляв — маєш: усе можливо, та лише зараз. Раніше це не могло ніяк статися, бо раніше ставалося щось інше. Такий собі умовний, але непорушний розклад. Звісно, можна пробувати його не дотримуватися. Та все одно нічого не вийде.

Віднедавна радіо, де я працюю, почало виходити в FM-форматі, і частина працівників, серед них і я, залучена до ведення прямих ефірів. Цей час поділено на дві зміни. Я працюю в першій, і треба виходити доволі рано, обриваючи цукор сну і потім ще довго позіхаючи. Одного з таких ранків моя співведуча висловила якось так, що добре було б могли зранку не позіхати.

І я тут-таки погодився, бо ж справді було б добре. Але потім подумав, що аби так сталося, треба, щоб нам було по 60–70 років. Адже в такому молодому віці, як ми зараз, годі не хотіти зранку спати. І, може, не лише тому, що допізна не випадає лягти, а тому, що організм потребує. Себто є речі, яких нам не уникнути.

Ще часом є так, що бажається коротко спати, бо є багато всіляких справ. Вони заповнюють весь час, і ти вже не знаєш, як встигнути. Якесь навчання, якась робота, а найбільше — якийсь відпочинок. Але в такому насиченні вже й відпочинок не є таким. Бо ти дивишся на годинник і думаєш, що скоро треба знову за щось братися. І, може, навіть жалієш часу, який тратиться на сон. Адже стільки ще можна б зробити!

А потім згадую татову маму, бабусю Параску, яка прокидається о четвертій ранку і більше спати не хоче. Живе сама. Спочатку в темноті молиться, згадує людей у селі, яких знала і які вже відійшли, а коли починає світати, то вмикає лампу і береться за вишивання. Часом читає газети, які приносить мій нанашко (хресний) — її другий син, татів брат, мешкає недалеко і є до помочі, — часом слухає радіо, тішиться, коли впізнає мій голос, і вишиває рушники. Їй того вишивання, може, й не дуже треба, але інших справ нема. І сну нема. І навіть позіхання.

Так само з маминим татом — дідом Василем. Зараз, на восьмому десятку літ, у нього стільки часу, що можна би спати цілодобово. А не спиться. А ніч — як море. А колись було інакше. Дідо працював сторожем у колгоспі. Багато ночей свого життя провів на роботі. Звісно, там трохи спав, але то не був спокійний і комфортний сон. А коли вертався на день до хати, то знаходилося чимало денної роботи.

У сторожці, де дідо проводив ночі, спочатку було ліжко і ще якоесь можна було перебути більш-менш зручно. Та за якийсь час начальство забрало те ліжко, і дідо мусив спати на кріслі, поклавши голову на стіл. Хоч і так керівництво добре знало, що спить. Та все ж недосипав. А зараз і не хочеться. І навіть не вишивається, як бабусі.

Тому й прикро, що коли нам зі співведучою буде по 70 років і вже настільки не хотітимемо спати, що будемо готові не лише до ранкових, а й до нічних ефірів, то навряд нас запросять.

{ мед нічного повітря }

Вже далеко за північ. Ти знаєш, що треба поспати, бо зранку — на роботу. І буде недобре, коли весь день моритиме сон. Але й розумієш, що в такі ночі не можна спати. Коли повітря настільки густе, що його можна брати руками, а місяць такий великий, що при його світлі можна читати книжки. Але ти не маєш з собою книжок. Вони тобі й не потрібні. Читаєш з пам'яті вірші своїй кучерявій подрузі.

Дуже гарно вловити цей час цих чудових ночей, коли вже нема ранньовесінньої паморозі, але й ще далеко до літньої млості. Температура саме така, що при ній добре повільно йти. Зрідка можна трохи посидіти на лавці й поговорити про те, що зранку треба на роботу. Але довго не всидиш, бо легка прохолода таки надходить. Тому ви зводитеся на ноги й ідете далі. Пливете у цьому густому повітрі, як риби у воді.

Ще хвилину тому, коли настала порівняно тривала тиша і ти дивився просто у воду, і на світло ліхтарів, і на світло зірок, які відбивалися у воді, вона спитала: «Про що ти так глибоко в озері задумався?». А при світлі видно, як плавають качки і часом хлюпається риба, виринаючи з глибин. Ближче до берега звучать хори жаб. Ти все-таки думаєш про роботу, але кажеш, що про думки. І про те, що ці думки мають плавати глибоко, як риби, а не сидіти біля берега, як жаби. І що вони мають бути мовчазними, а не скрекотати. І вже про роботу забуваєш.

Ви пливете, як дві рибини у цьому густому нічному весняному повітрі. Як три риби, адже в подруги з собою пес. І він теж — риба. Веде вас за собою. Адже пише поет Ярослав Довган, що треба пливти за своєю рибою.

Якщо дивитися на місяць не постійно, а час до часу, то можна бачити його цікаві зміни. Спочатку він був яскраво-жовтий. Потім став білий. Такий схожий на пса подруги, що пес почав на нього гавкати. Аж ні, то не на місяць, а на обережну жіночку, яка сторожко перевіряла, чи в контейнерах на сміття не лишилося пляшок з-під пива. А ти одразу згадав зворушливу історію кількарічної давності, коли ви з друзями у вечірній час пили пиво на літньому майданчику

і до вас також підійшла жіночка і спитала, чи віддасте їй свої пляшки, коли вони спорожніють. Ви погодились, і вона сіла оддалік на лавку. Коли ж побачила у ваших рухах поспіх, щоб її не затримувати, то жіночка по-материнськи підійшла і попросила не квапитись. Мовляв, хлопці, пийте повільно, щоб горла не заболіли від холодного напою. А я не поспішаю. Я на пенсії. Дочка і зять безробітні. А я назбираю трохи пляшок, здам, і буде на хліб. Вона мимоволі почала розповідати своє життя. А ти, розповідаючи все це вже подрузі, кілька разів наголошував на тому, що чужа жінка, яка збирає пляшки, турбується про вас, також для неї чужих, щоб ви не простудили горла. І тут приходить приємне розуміння, що, може, не такі вже ви й чужі.

Мед теплого повітря наливався у ваші легені. Обіч алеї світилися ліхтарі і одна вже розквітла черешня. Вона світилася дужче за всі ліхтарі. Вона засвічувала небо і робила його блідим. Аж доки ви не збагнули, що це світанок. І світло черешні стало частиною світанкового світла. І пес подруги став частиною світанкового світла. А ви пливли за ним, ледь помітним, але не боялися заблукати. Бо коли йти у світлі, то не може бути лихого шляху.

{ слух на пташок }

Треба було кілька років не слухати, щоб почати чути. Може, в когось це одразу й назавше, але в мене могло й ніколи не настати. Певен, що в більшості й не настає. Я про той час, коли починаєш слухати пташок. Чути — чули всі, а от щоб стати чи сісти і слухати, як музику, то не кожен так робить.

Великою мірою, це нормально. Бо коли людина народжується й одразу після материнського молока п'є сиру воду з криниці, що на подвір'ї, то навряд ця вода їй здаватиметься живою, смачною тощо. Звісно, ця людина буде чути, що в іншій криниці вода недобра, якщо справді такою буде. Але надавати ваги своїй воді нема сенсу, бо ж є така, як і має бути.

Те саме з природою, з краєвидами. В нас у селі ніхто не вживає слова «краєвид». Бо ніхто не дивиться на природу для того, щоб нею милуватися. І польових квітів ніхто не збирає, щоб поставити в хаті у вазу для краси. Трави збирають на чай. Пам'ятаю, коли косили траву, баба Анна визбирувала з валків звіробій, деревій і центорію. Коли тепер кошу траву і стрічаю цю скромну рослину з маленькими рожевими квіточками, то згадую бабу. Ця рослина дуже схожа на неї. Чай із центорії дуже помічний від серцевих хвороб. Саме для цього бабуся її використовувала. Невже того пізньосерпневого дня не вистачило центорії, щоби серце бабусі ще трохи билосся?..

І з усіх, кого знаю з Брустурів і довколишніх сіл, єдиний, хто милується краєвидами, — це мій тато. Мені самому колись було дивно, коли літом корова паслася на пасовиську у горах вище від хати і тато, видоївши корову, не поспішав униз до якоїсь іншої роботи, а дивився, як заходить сонце.

Так сталося і з пташками. Навіть не знаю, чи тато їх слухає. Бо що тут надзвичайного, коли пташки цівкають? А ти їх чуєш щодня багато років. У місті може бути так, що коли людина приїжджає з села і дають їй нічліг з ліжком біля вікна, за яким навіть уночі великий рух машин, то гуркіт не дає їй спати і дратує. Натомість міські звикають і не звертають уваги. Їм той шум уже рівний тиші. То так само, хто рідко

чує, той завше чарується співом пташок. А хто чує постійно, той перестає звертати увагу.

Кілька років тому я вперше потрапив до Києва. А вже невдовзі на семінар для молодих літераторів у містечку під столицю. Нас поселили у відпочинковій базі, кругом гарні сосни, трава, асфальтовані доріжки. І от одного разу я, за звичкою, прокинувся задовго до сніданку і прогулювався цими доріжками. Поміж міцними стовбурами сосен пробивалися рішучі сонячні промені, і мені все це ніби подобалось, але для більшого відчуття насолоди я надів навушники і ввімкнув у плеєрі улюблену музику.

Ще одним жайворонком виявився учасник семінару, поет із Житомира Олег Левченко. Він щиро здивувався, що я не слухаю ранкових пташок, як він, а гуляю в навушниках. І я б, може, на той випадок не звернув уваги, якби не те разюче Олегове подивування. Тим не менше, я тоді не проміняв улюблений гурт на пицання пташок.

Треба було кілька років не слухати, щоб почати чути. Я мав відійти од звуків природи настільки, щоб вони перестали бути для мене звичними. Це одна з небагатьох речей, за які дякую місту. Інакше я б досі був глухий і сліпий. А так, коли їду додому автобусом «Івано-Франківськ — Космач», то виходжу в Прокураві на роздоріжжі. Автобус їде далі, а я звертаю ліворуч і спускаюся вулицею до мосту, під яким протікає річка Брустурка. Вона стрибає по великих каменюках і співає багатоголосим хором. А як минаю міст і треба знову підніматися вгору, то там на мене чекають ще не такі співи. І я нарешті почав їх чути.

{ ВІКНО ДОЩУ }

Сьогодні розбудив дощ. Звісно, я не надворі спав, а просто з відчиненим вікном. Він і зараз шумить різними звуковими відтінками.

Прилаштувавшись коло підвіконня, так щоб воно служило столом, посьорбую каву й торкаюся поглядом зелені.

Позавчора дуже парило. Все було сонне і мляве. Тому й життя якогось годі було сподіватися. Хіба що в затінку й у воді. Ковдра для сну теж була зайвою, бо надто гріла. Так і день собі минув.

Потім уночі десь випав дощ. Але такий, що й не було чути. Але випав, дав вологу і свіжість. Тож вчорашній ранок почався з пташок. Вони розбудили. Тоді я сидів біля вікна і думав: «Вікно пташок».

Нарешті ці гарні малі створіння одержали воду і силу співати. Голосно, дзвінко, різними голосами в зелені, світанковому спокої.

А зараз знову дощ. Так шумить-шумить. Дуже рівний. Стрункий, як парубок. Може, буде свататися до берізки. Їх, правда, дві. Котру вибере? Як співає Цой, «дощу стане на всіх». Але тепер співав не він. Щойно була французька музика. А зараз якась новорічна. І цей дощ.

А в ніч на 27 липня 2008 року я був у селі, сидів на лавці біля вікна і писав вірш при світлі надвірної лампочки, що крадькома зазірала крізь шибу. Стояла глибока тиша. І раптом під піччю щось зашаруділо. То миша з'їдала зі свинячого відра крихти. Я не придумав нічого кращого, як побажати їй смачного.

То була ніч, коли не дуже спалося. Ми всією сім'єю були не в хаті, а в кухні на пивниці, бо хату могло знести. Тоді велика хата, яку батьки будували все життя, вже не мала ціни. Думалось, аби самим лишитися неушкодженими.

Затяжні дощі в горах роблять багато змін. Постійно утворюються зарви. Горби буквально розсуваються, і міняються ландшафти. Тоді на полі високо над хатою вирвалися з розмоклої землі кілька міцних ясенів і помчали жолобом вниз. Дорогою зачепили стару яблуню, кілька верб і лип. Це було попередньої ночі. Тоді ми ще спали. Якраз у хаті. Ніхто не думав, що таке може статися. А як попрокидалися, то жахнулись. Гора дерев із землею була майже така заввишки, як хата. Край цієї зсувної маси легко притиснувся до підмурівка.

Якби зсув пішов кілька метрів управо, то хату би знесло. Усвідомлення цього й змусило ночувати в кухні, бо наступної ночі далі могли бути зсуви. Але не було. Поволі дощі втихли. Прийшла комісія з району, описали збитки на сорок сім тисяч гривень. І все. Тато ледве домовився, щоб трактор, який наводив лад на загальносільській території, трохи розтрутив гору дерев і землі. Комісії більше не було. А ми ще довго лопатами розрівнювали глину. Дереву випилювали на дрова.

І такий дощ страшніший за гучний, бо потику може наробити багато біди. А переважно в горах бурхливі грози з громом і блискавками. Чи батьки, чи баба змалку вчили нас із сестрою хреститися, коли блискає, щоб грим не влучив у хату. І стрітенську свічку запалюємо.

А зараз ця спокійна і виважена міська зелень. Вона вже не шалена, як навесні. Не втомлена, як під кінець літа. А впевнена і зріла. І перед мене — вікно. От уже халепа! Одна частина заклена, і хоч усе видно, але крізь перепону. І хоч би скло ідеально чисте і все можна добре роздивитись, але не торкнешся найближчих гілок. А ще ця частина вікна не відчиняється. А інша частина відчиняється. Але ж ні! Все одно без дотику, бо на рамі протимоскітна сітка. І живої зелені не видно так, як хочеться. Ух!

З того всього пішов на кухню. Там ще нормальне дерев'яне вікно. Відчинив, подихав.

Що я роблю? В мене ж є ключ від вхідних дверей! Я ж можу вийти на вулицю.

У під'їзді мокрі сліди. Хтось із сусідів недавно прийшов. Ця людина вже собі подихала хорошим післядошовим повітрям. Уже собі задоволено щось готує перекусити чи прилягла перепочити.

Надвір знов повиходили діти й бабусі. Цей негречний дощ був змусив їх ховатися під дахом. Цікаво, чи вони всі зайшли до когось одного, а чи кожне пішло до своєї квартири?

А в місті дощ ліричний, спокійний. То можна й помедитувати. Вже з котрою кавою. І скільки б не було різноманітних кавових напоїв з усякими добавками, проте нема нічого ліпшого за три ложки заварної кави, залитої кип'ятком у глиняному горнятку на вершині гори.

{ КИЛИМ З ОЛЕНЯМИ }

Майже мимоволі днями втрапила до рук книжка Василя Симоненка. Встиг прочитати лиш одне оповідання, але зворушило — «Дума про діда». Чи то «старість», а чи втома від літературщини, але зараз саме такого враження потребується. Не вишуканого стилю, вибагливої мови, несподіваних сюжетів, а зворушення, усмішки, розчулення...

Одразу й згадав про свого діда Василя з Брустурів. Буває, згадую про нього в різних текстах. Хто їх читає, той і знає про діда. Так вийшло з одною пані, яка раніше була в нашому селі і знайома з деякими людьми. Тож коли ми перетнулися, ну розпитувати, ким же був мій предок? Чи, може, головою колгоспу? Чи головою сільради? Бо з моїх описів справляє враження великої людини.

Я аж розгубився. Адже велич мого діда для мене виявляється у зовсім інших речах. Можливо, якраз у тому, що ніколи не міг би займати якихось високих посад. Звісно, він і вчителем шкільним не був. Навіть мене ніколи не повчав, чим і навчив немало.

«...Я нікого так не люблю, як дідів. Це жива мудрість, неписана історія нашого народу. На своїх зігнутих плечах несуть вони стільки краси і ніжності, що може позаздрити їм будь-хто», — так пише Симоненко. Але ж не розмовлятиму з цікавою пані цитатами з класиків... Так нічого до пуття й не відповів. Знайде відповідь хіба в цьому тексті.

А було так, що завдяки дідові я мав можливість вирости під прегарним килимом з оленями на лісовій галявині, які там гуляють, п'ють воду з озера. Тоді в дідовій хаті мешкали дві сім'ї. В одній кімнаті — мої молоді батьки, а в іншій — дідо з бабою. Як я був зовсім малим, то спав у колисці в кімнаті батьків. А як народилась сестра, в колиску поклали її.

Не знаю, як було б зі мною, якби дідо не працював нічним сторожем у колгоспі. Завдяки цьому я міг спати біля баби під стіною, на якій цей прекрасний килим. Лише трохи змін сталося відтоді. Батьки з нами, дітьми, ще в дев'яностих перебралися в іншу хату. А баба померла у 2009 році. Тепер дідо вже не охороняє колгосп, бо нема

що. Та й вік не дозволяє — вісімдесят шість. Зате сам спить на ліжку,
над яким килим з оленями *.

{ столиця сирних коників }

Коли я був ще дуже малий, то в нас у селі була лиш одна дуже стара жінка, що вміла робити сирні коники. Ну, може, хтось десь колись робив для себе, але не так багато і не так добре. А про цю бабцю навіть книжки писали і фільми знімали.

Минув якийсь десяток років, і майстриня померла. Але тут раптово виявилось, що вона таки встигла багатьох навчити. І багато молодих дівчат, молодших за мене, знову гарно і багато роблять сирні коники.

А що я ріс близько до цього ремесла, то нічого особливого в ньому не бачив. Хтось різьбить, хтось вишиває, а хтось — це. Але насправді такого більше ніде нема. Майже. У таких масштабах точно. Виявилось, що наші майстрині — бажані учасниці всяких фестивалів, де проводять майстер-класи, спілкуються і дивують.

Виявляється, це дуже хороший талант і приємні його плоди. Справді, не кожен може бути таким вправним скульптором, щоб за лічені секунди вийняти з окропу шматок розплавленого сиру і зліпити з нього коника, ще поки застигне і стане крихким.

Кілька років тому на одному фестивалі випало мені познайомитися з поетом Олегом Лишегою. Окрім приємності знайомства, була ще й приємність від того, що він знав моє село. І знав те, що Брустури — столиця сирних коників.

Через якусь годину пощастило читати з Лишегою на одній сцені, й він знову говорив про сирні коники. Бо це така сила.

Згодом я усвідомив, що сирні коники — це щось дуже велике і значне. Як інша планета. Вони дуже сильні й потужні. Можуть не лише нести на своїй спині, а й бути чим завгодно. Наприклад, міркою столиці.

Тепер, коли їду з обласного центру чи до Києва, а чи до Брустурів, то легко можу сказати: рушаю до столиці, — й то буде правда.

Тут уже не хочеться ніяких порівнянь з іншими країнами й місцями. Бо якоїсь зими товариш з Франківська було зауважив, що Брустури — це маленька Швейцарія. Але ні.

Просто гарні виважені пагорби. Більші й менші хати. Цегляні, дерев'яні й покриті пластиком. Є й таке. Але пластик скоро знімуть, бо

його попробивав град, а міцні смерекові стіни лишаються. Те дерево теж привезли сирні коники.

А ще вони люблять пити воду з річки Брустурки. Вона бере свій початок з кам'яної гори Грегит і спершу тече через село Шипіт, а відтак через Брустури і все. Вкінці села річка сполучається з космацькою притокою і вже стає Пістинькою.

А сто років тому було ще цікавіше, бо Брустури і Шипіт були одним селом і тоді річка текла лиш ним. Уже радянська влада розділила ці два рідні керунки. Бо й зараз люди між собою мало різняться і всі з усіма знаються з другого села, як і зі свого.

А найгарніше, що цей славний витвір — сирний коник — не є музейним експонатом. Звісно, якщо бувають туристи, то вони не можуть так одразу їсти коника. Вони його тримають у серветці в кишені, аж доки не почне пліснявіти. Хоч, якщо засушити, то такий коник може довгі роки зберігатися на полиці, як справжня скульптурка.

Але ж ні. Не треба таких зусиль. Сирні коники є на продаж чи не в кожній з чотирьох сільських крамниць. Вони граційні і свіженькі. Щойно вчора ввечері їх наробила одна з талановитих майстринь. Коби корівка давала молоко, щоб було на сир. А коники не забаряться. Вони й досі носять мене світами. І саме знання, що вони є, що можна завжди на них покластися, дає сили мандрувати новими й новими шляхами. Щоб згодом неодмінно вертатися до рідної столиці.

А в столиці все як завше — гори, маржина... І коники для туристів. Вони хоч головні, але не бояться прислужитись. Як то і має бути — щоб перший був слугою для інших. Возив горами і годував своїм тілом.

{ свіжий ранок зів'ялого дня }

Так міг би починатися вірш. Він мав би мати настрій такий, як у мене.

«Ще еспресо, будь ласка».

Американо вже випив. До зустрічі лишається трохи часу. Читаю кумедний переклад Селінджера. Каналія. Але досить мило. Це українська лайка. Вона — як пестливі слова. І цей дещо брутальний і безпардонний головний герой наразі виглядає просто кумедним.

Пишу олівцем у блокноті. Як Лишега. Олівцем — як Лишега. Якби ми сиділи з ним, то пили б щось інше. Наприклад, це могло би бути козяче молоко.

Колись у нас була коза. Здається, для того, щоб тато лікувався її молоком. Коза була під опікою баби. Я теж, напевно, пив козяче молоко. Але не пригадую його смаку. Зате пам'ятаю, що пробував доїти. Коли дивився, як доїть баба, то це виглядало дуже просто й легко. А в мене нічого не вийшло.

Зараз думаю, що перевага писання олівцем на папері в тому, що ставиш собі апостроф і пишеш далі. А на клавіатурі комп'ютера в мене нема апострофа, тому треба відкривати якесь додаткове вікно і вставляти цей знак, якщо комп'ютер не знає слова й не вставив його автоматично.

Так, ми б з Лишегою пили козяче молоко. Ще би можна черствого хліба, щоб його в молоці розмочувати.

Думаю, що згодом доведеться набирати цей текст на комп'ютері. А потім думаю, що, може, й не доведеться, бо кому він треба?

Свіжий ранок — добре. Трохи сонно, бо трохи недоспав. Учора посиділи з друзями довго. А сьогодні мав зустріч на 8:30. Вона швидко закінчилась, і до наступної лишилася майже година.

Спочатку американо.

Зараз — еспресо.

У попередні дні було дуже спекотно. Зараз свіжо й тому добре. Але, швидше за все, погода повториться й день буде зів'ялим.

Пройшов хтось із зачіскою, як у молодого поета Євгена Пастухова.

Ми з ним пили зранку віскі, коли він був у цьому спокійному місті минулого разу. Ми могли б з ним пити й каву.

А настрій у міста такий, що, може, й не буде спеки. Хай краще не було б. Бо в спеку не дуже п'ється кава. Не кажучи про віскі. Козяче молоко, напевно, було б доречним незалежно від погоди. Просто треба було б його охолодити чи підігріти.

{ Хто намочит, Той і вісушит }

Навіть не сходив з автобуса у Брустурах, а відразу поїхав у Шипіт. Лиш тільки мама на зупинці подала мені косу. Так уже хотілося до косіння трави. Хоч, може, не лише від спраги до праці, а й від ліні прокидатися вдосвіта. Бо якби зійшов удома, то треба було б прокидатися рано-рано і йти в Шипіт пішки, добре не виспавшись. Та й, зрештою, вже липень, а я ще й як слід не косив. Трохи коло хати не рахується. А так — сінокіс, як має бути, і таки до нього прагнувся.

У Шипоті татів пай. Нижче від хати бабусі Параски. Сама хата й інші господарські будівлі відійдуть нанашкові (татовому братові Місеві), бо він усе допомагає, обробляє, — живучи недалеко, має таку змогу. Та й молодший він за тата. А то так заведено, що старші діти одружуються набік, ідуть до інших газдів у зяті-невістки, а котре найменше, то те дивиться за старинею (батьками), і стариня з тим доживає. Тій дитині по праву належить більше. А татів кавалок ґрунту трохи нижче від хати. Там росте файна трава і отава, хоч на самому краю ділянки трохи багни, але також є серед поля кілька яблунь, грушок і сливок. Коли косимо отаву, то ними смачно пригощаємося.

З автобуса до бабусі треба йти хвилин сорок. Той присілок називається Вишне Поле. Але на сам ґрунь виходити не треба, а лиш трохи пройти Костиївським Потокком (насправді не самим потоком, а шляхом уздовж нього), а тоді трохи піднятися під ґрунь. Бабусину хату видно здалеку. Вона так гарно розташована, що видається, ніби вмільий декоратор поставив її (паперову?), щоб зазнимкувати, а потому відразу забере. Але ніхто не забирав. Навіть вітер не міг. Я наближався, і більшою ставала хата, а на призьбі — бабуся-вишивальниця. Каже, що хоче дотягнути до сімдесяти п'яти, а там уже можна вмирати. Ця дата буде на Святвечір наступного року. Але бабуся з цим трохи іронізує, бо їй гарно й любо вишивається рушники, хоч і в окулярах. А вуйна (нанашкова жінка) носить їх у Космач на базар.

Коли я підійшов близько, то зрозумів, що мені негайно потрібен хороший фотоапарат. Такі речі треба фіксувати. Як і смачний пісний (бо п'ятниця) харч, на бабусиному столі. А після їжі — трава.

Найліпше косити досвітками, тоді й прохолодно, і є роса, яка пом'якшує зрізання. А також добре надвечір'ями і вечорами. Хоч вологи нема, але настає полегкість після денної спеки. Великий кавалок ґрунту з моєю травою на моїй землі. Колись хочу збудувати там ще одну хатину, щоб приїжджати на сінокіс і гриби, або й таки там жити. Бо кругом могутні гори, шумливі дерева, голосисті пташки, різні комахи... Навіть той — овод, — що все літо не дає маржині спокійно пастися, кусаючи її і п'ючи кров, навіть той, що і з моєї руки пустив червону, — добрий товариш на сінокосі.

І коли в цей вечірній час усе було так майже досконало, я думав, чого ще бракує. Тоді набрав твій номер, обіпершись на косу, і слухав твій голос із далекого міста. Лише тебе не вистачало цим горам і цій траві. І мені.

Раптом почало хмаритися і десь вдалині гуркотіти. А вже за кілька хвилин небо розтинали граційні блискавки. Я спілкувався з тобою в горах і розумів, що ввімкнений телефон притягує блискавку. Але зовсім не було страшно умерти з цими горами і з твоїм голосом. Хвилювало лиш те, що як піде дощ, то змокне трава, якої вже встиг трохи накосити. А згори бабуся гукала, щоб уже йшов до хати, бо ніч. Було дуже зворушливо, коли бабуся наводила аргументи, чому я мав лишати працю. Бо вона не вмикає ввечері світла. І не тому, що жаліє електрики, а тому, що як сонце лягає спати, то й люди мають лягати. Вночі йшов дощ. Бабуся сказала, що не варто хвилюватися, бо «Хто намочит, Той і вісушит».

Прокинулися ми також одразу, як почало світати. Трохи говорили, а вже о шостій ранку я знову пішов косити. Дощ перестав і сходило сонце. За якийсь час прийшов з Брустурів тато. Ми ще довго косили, аж доки не лягла у валки вся трава на татовій пайці.

{ сіно }

Сіно таке хистке і таке добре. Воно може бути золоте, а може бути сіре. Тоді мама називає його зеленим. А тато каже, що треба складати в оборозі при дощаній стіні з щілинами, щоб вітер досушив. І не толочити, щоб не затхнулося.

За день трава може висохнути лиш як дуже спекотна погода або коли кошено пізно (наприклад, у серпні) і вона вже досить висохла в землі. А переважно треба складати в острови чи в пласкенки. Острива — це молода смерека-сушиця, якій щось не дало рости. Вона на пні висохла, втратила хвою і стала легкою. Тоді її спилюють і відрізають верх. Залежно від товщини (оптимально — як рука вище ліктя) висота складає від двох до двох з половиною метрів. Найважливіше, щоб на острові були рясні рівномірні гілки. Їх зрізують, але не повністю, лишаячи чопа приблизно по двадцять п'ять сантиметрів. Якраз на чопах і тримається сіно. Коли його накидати, то острива вже не просто острива, а копиця.

Вміти кидати острови не так складно, але треба вміти. Рівномірними пластами сіна обкладати острову навколо знизу вгору. Ще копиці можуть бути тонкі й товсті. Якщо сіно вже доволі сухе, то його кидають великими пластами. За кілька днів дійде — і одразу в оборіг. А якщо сіно сире, то кидають тонкі копиці, щоб добре просохли.

З такої властивості копиць за радянських часів була користь. Бо люди косили на своїх городах, а мусили здавати сіно в колгосп. Дідо з бабою теж.

Після важкого трудового дня на полозі (бо щойно скошена трава називається «поліг») приходив чоловік від колгоспу і рахував, скільки накидано копиць. Аби потім стільки ж забрати. То баба з дідом мусили хитрувати. Не дивилися — сире чи не сире, а таки туго складали сіно у товсті копиці. Відтак серед ночі вставали і йшли красти самі в себе. Розбирали копиці в місячному світлі, а потім знову складали, але вже тоненькі. А сіно, яке лишалося, забирали в оборіг і складали попри стіну. Бо ж свою корову теж треба чимось годувати в зимі.

Пласкєнка — мала копичка без остриви. Назва походить від слова «пласт», бо теж викладається пластами. Але в гуцульському діалекті перед м'якими і пом'якшеними звуками у вимові «т» перетворюється на «к». Тому так. У пласкєнки часто складають отаву, якщо їй лишилося небагато, щоб досохнути. Наступного дня її ще розтрушують, як спаде роса, дають кілька годин провіятися і закидають в оборіг.

Пласкєнки наймиліші. Під ними можна спати. Або й на них. Вони виглядають такими пухнастими, як овечата.

Ще є один спосіб скиртування сіна — це може бути й шестиметрова пряма жердка, яку вертикально закріплюють у землі, довкола встеляють гілля, щоб сіно не лежало на землі і не гнило знизу, а тоді накладають сіно, старанно втолюючи, щоб міцно трималося. Така гігантська копиця називається просто «сіно».

Такі «сіна» стоять усю зиму. Їх громадять переважно на віддалених від хат полях, де нема оборогів. Бо як маржини є багато, то й сіна треба багато. А як оборіг малий, то все не помістить. Тому спочатку годують корову сіном, що в оборозі біля хати. А коли серед зими чи під весну закінчується, то йдуть на дальші поля і звідти везуть саньми.

Із сіном праця важка, бо завжди в спеку. А в горах тим більше, бо складності додає нерівна поверхня. Але відтак корівка дає добре молоко, і все врівноважується.

Як є праця, то є втома. Як є втома, то є відпочинок. Як є відпочинок, то є сила. Як є сила, то можна знову до праці, щоб жити в своєму світі в радості.

Щороку спина згорає на сонці й шкіра лупиться. Піт солоний очі промиває, а витерти нема як, бо на спині несеш верету з сіном і міцно тримаєш обома руками, аби не випустити. А в пазуху і у волосся насипалося трини із сіна. І ходиш такий запорошений. Але як до заходу сонця все швидко поробити, то можна встигнути на річку. А там уже прохолода і легше. І грайливі водні буруни добре позмивають усю трину і піт. Лишиться тільки солодка знемога. І голод. Бо після купання хочеться їсти. Наприклад, кулешу зі шкварками і смаженим яйцем. А потім ще й кулешу з молоком. А тоді вже й добрий сон. А чом би й не на сіні?

{ хоч ранки на руках лишилися }

Сестра придумала все якнайліпше. Я ще їхав у автобусі з Франківська, як вона потелефонувала, що чекатиме в Брустурах на зупинці біля каплички, і коли зійду, то одразу подамося на річку. В мені трохи пробивалася втома і підганяла додому, до сну, але згадки про колишні цілолітні походи на річку додали жвавості в серце. Тим більше, з дороги хотілося змити пил і піт.

Завжди найкраще на прокуравському роздоріжжі між Космачем і Брустурами вибирати Брустури і спускатися вниз під могутньою скалою, переїхати чи перейти міст над річкою, яка встигає підморгнути блискотливими хвильками, і знову піднятися шляхом поміж зеленню. А вже далі починаються дерев'яні й цегляні хати, сінокоси і толоки, люди, корови і пси.

Зупинка біля каплички — друга на території села. Недавно поробили симпатичні дашки з любовою і милою назвою «Брустури», так що вже на першій хочеться виходити, бо вже приїхав на свою землю, але таки їду до другої. А сестра вже на місці, і ми справді одразу йдемо до річки. Повз лікарню і вниз. Від центральної дороги менше десяти хвилин. А там знову зелень і вода. Ах!

Надто глибоких плес на нашій річці Брустурці нема. Метрів по тричотири глибини є у Гучку і під Олексиним, але то трохи вище за течією від нашої хати. Такі глибокі лиш два невеликі відрізки річки, а так усюди можна легко переходити вбрід, підкотивши штани до колін. Тому плесо під лікарнею завглибшки десь метр сімдесят приємно здивувало. Бо раніше і тут, і ще в кількох місцях було хіба до півтора метра. Але цього року хлопці трохи загатили камінням, і вже й тут є де купатися.

Сонце заходить, і настає легка прохолода, але вода тепла-тепла, тому не хочеться з неї виходити, а просто пливти на спині довго-довго і дрімати. Але довго не вдається, бо впираюся головою у загату. Добре і так, бо навіть якщо вийти з води, нема чого журитися — вдома чекає смачна мамина вечеря. Цього разу — пісні (бо п'ятниця) терчіники (деруни) і лопатки (сорт квасолі, яку подається у стручках), засмажені в томатному соусі. Рідний і смак хліба з місцевої пекарні.

А ще вдома звістка, що йтиму завтра замість тата на роботу. Тато їде до Косова на базар. Повернеться в обід. Доти маю працювати з його напарником Андрієм на деревообробних верстатах. На роботу на восьму ранку, як і мені на радіо. Проте в тата нема вихідного в суботу, як у мене. Ну і специфіка праці інша. Хоча мені не звикати.

Пригадую, кілька років тому, коли їхав до Франківська на сесію, ховав свої подряпані руки в громадському транспорті, аби не бачили їх інші пасажери. Маю багато невеликих шрамів. Коли чорніли засохлі струпи, то це здавалося негарним. Тепер же, коли їду в автобусі на Брустури, то часом хочеться ховати руки тому, що надто добре вони вимиті. Хоч сухі мозолі з долонь ніколи не сходять, але шкіра довкола нігтів надто рівненько заросла. Аж не личить така акуратність.

Татова робота все повернула на місце. Відчув себе органічно в роботі з деревом. І вже за кілька перших хвилин з'явилася перша подряпина. Їх за день завжди робиться багато, бо робиться робота. Одні ранки гояться, інші — з'являються. За півдня праці не менше ніж з восьми місць текла кров. Звісно, небагато. Але й зараз ще маю чотири ранки у струпах, що якби їх зачепити, то потекла б червона.

Невеликі кровотечі чи легкий біль не страшні. Вони навчають. Або нагадують. Наприклад, про смертність. Коли про це згадуєш, то яюсь простіше дивишся на життя. А позаяк при фізичній роботі часто трапляються незначні болі чи поранення, то й люди такі простіші і з ними добре говорити. Зовсім інакше, ніж з людьми, для яких мова є інструментом роботи. З такими спілкуюся в містах. І в мене самого так трохи є. Ти більш-менш знаєш, яке слово треба вжити, аби було так, як треба. А люди фізичної праці мають мову за щось загадковіше, ніж праця. Але водночас — за щось малосерйозне, тому й не надто на неї покладаються. Та коли говорять, то звучить так гарно і радісно, як мала дитина вчиться ходити і в неї виходить.

На обід мама приготувала зупу з м'ясом і картоплю, политу підливою із засмаженої на салі сметани і притрушену кропом. До картоплі — свіжоквашені огірки. Після обіду вже тато пішов допрацьовувати, а я з сестрою — на річку. Гарно плавалося і звільнялося від набутої у праці тирси. Після води стало свіжо, чисто і сонно. Коли прокинувся вже сьогодні, то міг би й не повірити, що був у вчорашній праці. Добре, хоч ранки на руках лишилися.

{ ще літо, але вже все зрозуміло }

Перші жовті листки на серпневих деревах, як перші сиві волосини у двадцятип'ятирічних. Щойно перестали рости, як починають старіти. Власне, ми починаємо помирати одразу після народження. В цьому нічого страшного нема. Бо душа безсмертна, а тіло — один зі станів землі. Ми ж це добре знаємо, але часом боїмося згадувати. Так диявол вселяє у наші голови страх і метушню. Через те серця можуть відволікатися від любові.

Знаємо, що ми є із землі. Можливо, вся земля і є тілами незлічі людей, що існували на цьому світі перед нами. Може, якраз від цього вона трохи виростає. Очевидно, що як з водою нічого не стається: вона просто може замерзати, розтоплюватися, випаровуватись у хмари і знову падати вниз, — так і грудки землі стають тілами, які спинаються трохи над цілою землею, але потім природно повертаються до неї.

Ось ця частинка світу, в якій ми перебуваємо, — дуже кумедна. Ми ледь-ледь вийшли із землі. Можемо навіть підстрибнути і трошки відірватися від неї. Але далеко земля не пускає, тримає біля себе. Скоріше за все, польоти в космос є протиприродними. Хоч з іншого боку — природа землі нам це дозволяє. Адже літальні апарати створені з того, що є в землі.

Чого ж ми піднімаємося над землею і ходимо по ній? Гадаю, це спосіб реалізації для душі. Душа в цілій землі не може бути, то через те фрагменти землі відділяються і перебувають на землі, поки мають у собі душу. Коли ж тіло вичерпує себе, душа повертається на небо.

Загалом, помирати не має бути страшно. Це дуже гарно і природно. Може бути лише здивування від неосяжної мудрості Бога. Ми вже звикли, що вода міняє агрегатні стани. А ще, вода теж не з'являється інша, а тече відколи світу одна і та ж. Навіть та, яка шкідлива для нас, бо забруднена, перетікає крізь землю, очищується і з часом стає цілющою. І навпаки.

Так само грудки наших тіл на трошки відділяються, а тоді повертаються. І коли людина помирає, то її тіло єднається з цілістю землі. По суті, людина тоді стає землею. Вона є Україною, Болгарією

і Китаєм. Отже, якщо говорити про патріотизм тіла, то всі землі світу є однаково рідними. Просто ми їх не однаково знаємо, тому і не однаково любимо. Але треба йти до того, щоб сприймати цілість. Так само і з патріотизмом душі. Тут навіть не може йтися про родину чи націю. Тут може бути лише один єдиний небесний народ.

Ще гарно, коли згадати, що маємо день і ніч. Вони постійно міняються, і ми бачимо їх по черзі. А тепер уявімо, що коли ми стаємо землею, то весь час можемо бути під сонцем. В якій би частині планети не були поховані наші тіла, вони вже є частиною цілості. Тому, так чи інакше, якась частина планети усе під сонцем.

Отже, старіння — лише мила зміна агрегатного стану. Найкраще це видно у серпні. В одній з розмов поет Василь Герасим'юк зауважив, що серпень — це ще літо, але вже все зрозуміло. І дуже добре, що нам приходить цей час і нагадує. Щоб ми не лякалися і не вважали це непередбачуваною несподіванкою. А далі буде осінь — вона взагалі найчесніша.

{ трохи дружбив }

Перше, що я зробив, сівши до автобуса, — трохи подрімав. Це було необхідно і добре. Прокинувся вже на під'їзді до Коломиї. Таки добряче мене втомило місто. І (який жах!) майже місяць не був удома. Але нарешті трохи відпустки! Така звична радість, коли в Уторопах починаються спокійні пагорби і виростають з кожним наступним селом. Стають могутнішими і рішучішими.

У Брустурах усе в горах. Трохи посередині рівного — і все. Колись наш письменник Микола Яновський назвав Брустури карпатською колискою і селом в кільці гір. Щойно мені якраз випало обійти цим кільцем.

П'ять років тому був старшим дружбою в двоюрідного брата Івана — сина маминої старшої сестри, старшого за мене на п'ять років. Тепер уже є старшим дружбою теж у двоюрідного брата Івана, але в сина татового молодшого брата (мого нанашка). І цей Іван уже від мене молодший на два роки. Яко дружба мав завдання роздати запрошення гостям. Через те мусив походити селом.

Спочатку — на Ровеньку. Ровеньок є дві. Йдуть одна за одною. Перша починається над школою і до мосту. Друга — від мосту і до Шипота. Вуйко Василь живе на першій Ровеньці. Років п'ятнадцять тому я, ще досить малий, теж був йому дружбою. Тепер довелося вуйка розбудити, бо він відсипався після іншого весілля. Вуйкова хата стоїть за річкою під великою кам'яною скалою. Як іти до вуйка, то неподалік найбільше плесо в селі — Гучок. Але цього разу купатися не випадало, бо погода вже досить холодна.

Від вуйка Василя — до вуйка Миколи, який живе у присілку Луг. Теж за річкою. Трохи посиділи і поговорили. Тета накрила стіл. Вуйко розповів анекдот. Гуцул пройшов у Верховну Раду. Коли збирався до столиці, то взяв собі харчу з дому, бо ж іще не знав, як там буде. І от перерва після першого засідання. Всі пішли в їдальню, зробили замовлення і чекають. А гуцул вийняв свій харч і давай наминати. Хтось насмішкувато до сусіда каже, показуючи на гуцула: «Дивись, як свиня їсть». А гуцул не розгубився: «Їсть газда, а свині чекають».

А далі — на гору Середній. Там живуть тета Марійка і вуйко Лук'ян. Добре, що застав вдома, бо вуйко якраз рушав на город трохи оддалік від хати, де треба було зібрати в оборіг суху отаву. А тета вже була там. То я швиденько вручив запрошення і спитав шлях на Брусний — наступну гору. Власне, нічого складного у переході нема, лиш треба знати, де стежка.

Стежка загалом гарна, але ж я не передбачив, що в затінку хащів унизу біля потоку — мокра потолочена глина. Тож коли вийшов на Брусний, був уже не надто презентабельним дружбою. Трохи повитирав взуття у залишки трави на пасовиську і пішов далі. Наступний пункт — односелець Юрко. Він мені не вуйко, але родич дружини татового брата, то через те й має запрошення.

Звідти спустився вниз. Віддав запрошення однокласникові Дмитрові, якого запрошено через те, що його дружина — родичка з дружиною татового брата. А далі попростував у Рівні, на сам початок села, де мешкає згадуваний брат Іван, син маминої сестри. Там посиденьки видались найгрунтовнішими і найбільш феєричними. Ще така феєрія була на деревце.

Деревце — такий весільний обряд, який відбувається переважно в четвер перед весіллям у молодой. В той час прикрашають соснові чи кедрові деревця, які є обов'язковими весільними атрибутами. Коли деревця вже прикрашені, то дружки приходять до молодого, де вже чекають дружби. Потім усі разом вертаються до молодой. Там відбуваються застілля і танці. То якраз на танцях я собі думав — оце гуцульська феєрія! І дарма, що танцювали під другосортну попсу. Цього разу це для мене якось зовсім не мало значення. Захоплював сам дух. Декорації, може, непривабливі. Може, й глядачам було б не дуже цікаво, але бути актором усередині — це щось. Єдине, що я почувався винним перед усіма присутніми, що вони просто і вільно веселяться, а я заодно ще й спостерігаю і фіксую.

Останніми днями читаю Миколу Яновського. Дуже добре стримане письмо. Він теж багато спостеріг. І в задоволенні від читання його текстів трохи заспокоюю себе — може, й мої фіксації будуть комусь цікавими.

Добре, що запрошень багато не мав. Весілля в сусідньому Шипоті, де живе татів брат. Там запрошення розносили інші дружби. А в Брустури був якийсь десяток. Ще носив у присілок Папороть — на

хребті по правій стороні села, за яким Космач. І ще трохи по центру. Весілля в молодій вже відбулося, а в брата — на наступних вихідних. Буде видно, наскільки добре я всіх запросив — прийдуть чи не прийдуть.

{ трава з морозом }

Траву найліпше косити з росою. Волога полегшує зрізання. Але не завжди є роса. Або не завжди роса є росою. Так було і цього разу. Бо траву в бабусі в Шипоті успішно скосили ще влітку. А з отавою вийшло трохи інакше.

Взагалі-то, все починалося зі снігу. Навіть написав про це у фейсбуці, і приятелі-журналісти просили світлин брустурського снігу, щоб дати у своїх обласних ЗМІ радісні повідомлення про початок зими на Прикарпатті. Але в телефоні функція фотографування щось загнутила, а фотоапарат у мене старий — плівковий, і плівки, звісно, нема. От і не сталося того дня сенсації. Але для мене сталася.

З одного боку, коли попросили світлин, то в мені озвався локальний патріотизм: у перших звістках про зиму в твоїй країні буде твоє село. Але з іншого боку, зима ще не була як зима. Ці ріденькі сніжинки на світлинах промовляли б дуже мало. Більше було би видно сіро-зелений фон дерев і полів чи темно-сиве небо. А цей прекрасний сніг, який так мене зрадував, виглядав би жалюгідним. Тому, задавалося б, прикрій збій техніки вийшов на добре. Я бачив дрібні сніжинки, від яких перехоплювало дихання. Читачі фейсбуку уявляли чарівну заметіль, і їм теж було втішно.

Правда, наступного ранку на траві таки було трохи снігу. Внизу менше, а горби добре білілися. То була пора, коли женився брат. Окрім обрядових обов'язків дружби, були ще й суто побутові. Ми будували весільну кухню. Тимчасову. Поставили чотири міцних стовпи, зверху скріпили кізлами, переклали їх поперечними латами і накрили шифером. Шифер цвяхами не прибивали, бо позичений у сусіда і після весілля треба повернути, тому зверху поклали ще три довгих жердки і їхні краї скріпили дротом з краями кізлів. Стіни шалювали опілками. Це відходи деревини. Коли колоду пиляють на дошки, то заокруглений край ніби вже не годиться. Ні дощок на підлогу, ні вагонки з нього вже не виходить. Часом просто пиляють на дрова. А часом шалюють шопу для маржини на толоці, а чи от таку кухню, яка після весілля стане дровітнею або її взагалі розберуть.

До кухні треба було прибудувати навіс для жінок, які миють посуд. Це ми теж зробили. А також змайстрували трап під ноги, щоб жінкам не було слизько і посуд не побили. Певна річ, поставили широкий стіл. А «ми» — це родичі і сусіди господаря (мого нанашка), які помагають, бо був такий час, що нам помагав цей господар, або ще буде. Відтак весілля є подією не лише для сім'ї, де воно відбувається, а й ще для кількох десятків людей, які залучені до тривалих приготувань.

Після весілля в молодії треба поставити весільні намети в молодого. Нас було щось із восьми. Прийшли зранку до газди, в якого було весілля перед тим, зняли брезенти, розібрали металевий каркас, повантажили щити підлоги, збиті з кількох дощок, лавки і столи на вантажівку, а тоді господар запросив до столу скуштувати його весільних наїдків і напоїв. Залишилося з весілля чимало, тому стіл був пишній і столували довгенько. Власне, в цьому й принада таких допомагань. Хоч часом робота може бути й важкою, але перебігає в легкій атмосфері спільної дії. Бо нема поспіху, є розважливість, розмови, жарти, передвесільний настрій. Часті і смачні застілля цьому сприяють.

Коли в молодого ставили весільне шатро, то на Греготі білів сніг. Трохи дощило і було прохолодно. Але праця йшла злагоджено. Найбільше часу займає виставити підвалини, бо шатро широке і довге — треба підкласти так, щоб було за васервагою, щоб усі кути на одному рівні. Для цього пиляють колоди на короткі кругляки і їх підкладають. Часом і кавалок цалівки (тонкої дошки) треба підкласти, щоб вирівняти. А коли підвалини вже рівно, то металевий каркас ставиться доволі легко й оперативно. Найбільше фізичної сили потребує натягування брезенту. Він великий і незручний. Але як раптом дощ, то дуже корисний, тому запитань ніхто не ставить. Ще й гаразд не звечоріло, а намет уже готовий. Наступного дня сусідські дівчата прикрасять його повітряними кульками.

Така-от погода була протягом усіх весільних днів. Лише на весілля в молодого випогодилося і стало сухо. Але осінь — тому морозно. Медовуха йшла добре. Та як би добре не йшла, а життя є життям, людина є людиною, а маржина — маржиною. Через те мус косити отаву. На початок жовтня це трохи дивно, але перед тим півтора місяця дощі не давали косити. Тому так.

Ми з татом узяли коси й пішли на автобус. Під'їхали трохи з Брустурів у Шипіт. Почали кішню десь о десятій. Це вже не літо, тому тато вдосвіта не будив. І так трава з морозом. Коли їхали в автобусі, то розмовляв з одним добрим чоловіком. Каже, що часом читає мої колонки. А потім сказав, що от можна написати про траву з морозом. То пишу. Але як то ще вийшло: почав писати цей текст учора в Києві. Сів у трамвай, відкрив ноутбук і почав. Пішло файно. Так захопився, що заїхав у депо. Не маршрут був у голові, а отава з морозом. І зараз собі пригадую.

Осілля прохолода зробила кішню доволі приємною — не впрівалося, як то влітку. Косилося легко. Під сонцем мороз перетворювався на вологу. Єдине, що в місцях, де отава май більша, недавній сніг її привалив, і трохи було незручно зрізати прим'яті стебла. Але впоралися, і маржина матиме на зиму смачного харчу. З початку зими корів годують сіном. А коли вже перед весною корова ківна, себто матиме теля, то їй дають більше отави, щоб добре смакувало й було енергії і молока для теляти.

{ перша сторінка листопаду }

Сьогодні має бути гарний день. Ще один день життя і смерті. Сонце зійшло, бо чому б не так? Ще трохи — і зацвітуть яблуні. Така пізня, така тепла осінь.

Бабусю, заберіть мене у Канаду. Там має бути дуже fajно. Там розмовляють лише українською і ходять на роботу у вишиваних сорочках. Там вирощують золоту пшеницю під блакитним небом і слухають «Братів Гадюкіних»... Бабусю, давайте поїдемо до Канади!

На землю все ще падає листя... Але, курва, двірники! У них така робота, я розумію. Вони беруть у свої руки великі віники і змітають листя з тротуарів, змітають з вулиць. Куди ви його метете?! — інколи хочеться вигукнути.

Хотілося б знати, що у надрах міста є величезні сховища, де зберігається сухе листя у величезній кількості. Гігантські поклади сухого осіннього листя. Як у гуцульських шопах. Бабуся згромаджувала великі купи, а дідो носив веретою до шопи, аби було чим узимку підстеляти маржині. А в добрий мороз можна було б і годувати листом, як трава не вродила.

Але цього року бабуся не нагребла листу. Не встигла. Бо відійшла раніше за літо, раніше за квіти, що відходять на початку вересня. Бідна маржина, бо всю зиму мерзнутиме. Бабуся завжди хвилювалася. Казала, що біда, і питалася, що ми, рідні, робитимемо, коли вона помре? Це було риторично, бо що ж ми можемо робити?

Скільки пам'ятаю, бабуся хворіла і говорила про смерть, але довго не вмирала, бо мала журу, що трава не кошена, картопля не викопана, а як помре, то дасть закали (клопоту) і не матимемо часу все зробити. Та цього разу, видно, мусила. І відійшла раніше за літо, раніше за квіти, що відходять на початку вересня... А на землі ще стільки не згребеного листя, бабуся, стільки листя...

В мене на долоні дуже червоний листок. Певно, з горобини **.

{ дорога. осінь }

Я тоді вперше їхав у потязі на боковій полиці. Місце видалося надзвичайно зручним, бо ти лежиш уздовж вагона. А коли на поперечних полицях — то ніби ставиш йому перепону. А тут — разом з ним. Туди, куди й він. Таке перше хвиливе враження. А друге — вранішнє.

Туалет як туалет. Огидний, але вже звичний. Навіть не звертаєш уваги. Схвилювало, коли вернувся на свою бокову полицю, загорнувся у теплий коц і читав собі Річарда Баха, а в бік туалету попростувала дівчина. Красива-красива дівчина. Не топ-модель, не королева краси, але приємні риси обличчя, які приємно бачити. Гарне тіло, оправлене у зручну одіж (темно-сині джинси, чорний гольф), коротко стрижене темно-русяве або таки чорне волосся. Помірно висока, струнка. Без надлишкових опуклостей — саме в міру. Себто гарна дівчина. То чому б не красива?

І от вона прямує в бік туалету, а я пригадую його огидність, котру перед тим прийняв за належне. Але тут — вона, і я розумію, який це дикий дисонанс. Не можна, щоб такі красиві дівчата ходили до таких огидних туалетів. З цим конче потрібно щось робити: або окремі кабінки, або провідники повинні мати спеціальні кришталеві чи золоті горщики для таких дівчат...

Я замислився на своїй боковій полиці, а вона вже вертається зі свіжовмитим обличчям, з вафельним рушничком у лівій руці, наче б нічого не сталося.

Ще трохи читав Баха, а потім уже не читав, бо дивився крізь вікно на осінні дерева. Звична красива природа, якою милуються споконвіку чи пропускають мимо очей. Мені хотілось милуватись. І третя думка була така, що було б зовсім не зле, якби в потягах час від часу протирали вікна. Бо дивлюся на це листя, яке вже ледве тримається гілок, і бачу наче крізь туман. Справді, можна було б уявляти, що дивлюся крізь туман і все гаразд. Але чим тоді вважати засохлий мушиний слід на склі?

Кілька днів перед тим ішли з Андрієм Олексюком мокрими вечірніми франківськими вулицями, вертаючись домів після перегляду

трансляції футбольного матчу. Здається, одна з команд була українською. Здається, вона програла, і ми, вже трохи закосичені, чалапали до зупинки. Хтось із нас почав говорити про осінні листя.

У тому, що воно падає на землю, — нічого страшного. Всі ми, зрештою, падаємо, нерідко і в болото. Але Андрій зауважив ту мить, коли рвучкий вітер відриває листочок від калюжі, і з нього скапують мутні краплини води, наче сльози...

А ще, жовте осіннє листя під деревами і на деревах. Воно ніколи не говорить, тільки деколи шелестить, даючи нам можливість почути у тому шелесті слова, яких так важко дочекатися від людей. Але можна вигадати, ніби їх промовляють дерева.

Ось потяг уже неподалік столиці. Минули Глеваху. Відразу згадав Лишегу, як він там знайшов під якимось кущиком гранчак. Наче б хтось знав, що він там ітиме, й залишив для нього склянку. Може, у склянці навіть було трохи напою. Півгранчака міцного трунку. Ще тепле скло, бо зовсім недавно хтось тримав його в руках.

{ ...і ще пару днів у Брустурах }

Праця на землі дуже добра, бо правдива. Це розуміння прийшло після кількох років переважного мешкання в місті. На сільський погляд — читання і писання роботою не є. Отже, зранку прокидаєшся, снідаєш, ідеш «на роботу», сидиш за комп'ютером... День минає, і ти втомлений. А ще й не знаєш від чого, адже не вантажив каміння, щоб вивести підмурок у літній кухні, і не носив цементного розчину п'ятнадцятилітровими відрами на толоці в сусіда, коли той заливав стелю в пивниці. Втома безпідставна і необґрунтована, а проте — невблаганна.

Після фізичної роботи знесилюєшся не менше, але ти знаєш, від чого втомився. Бачиш нарубані дрова чи скошену траву. А коли вже прилягаєш спочити, то відчуваєш легкий приємний біль у м'язах. І тоді знаєш: «Ти — чоловік, ти працюєш на землі».

Ці кілька листопадових днів удома в Брустурах позначені роботою з землею. Хоч гончарством я не займався, не обмазував глиною стіни новозбудованої хати, аби тримала тепло.

В мене було епічне і ритмічне заняття — перекопувати грядку, щоб скиби глини за зиму перемерзли і легко було веснувати. Така робота здебільшого виконується за допомогою плуга і коней. Але наша грядка розташована між дідовою і батьковою хатами надто близько до стін, тож з кіньми було би незручно. Крім того, варто зважати на похилу місцевість. Утім, грядка не така вже й велика, тож ми з городником упевнено давали їй раду, роблячи між тим чималі перерви на читання, під приводом перепочинку.

Саме завдяки цим паузам робота виявилась неважкою і такою, що дає задоволення. Дуже цікаво було знаходити прогавлені батьками під час збору врожаю картоплини, цибулю, моркву... Це як додаткові бонуси. Або малі скарби, на які навіть не сподівався, а вони тобі даються за працю.

Моркви виявилось найбільше, і коли тато вийшов із робітні від токарного верстата, щоб оцінити мої успіхи, то підбадьорив, мовляв, я вже накопав овочів собі на зупу. Наступного дня мама справді приготувала зупу. Щоправда, з горохом, на який у грядці мені

натрапляти не доводилось. А ще через день на обід ми їли вареники. Мама святкувала день народження і тому зготувала буднього дня недільну страву.

{ погода й так непогана, але з тобою краща }

Хороший передзимовий час. Удосвіта мама пробувала будити, щоб уже йшов до роботи, бо наче накрапає дощ і потім буде важче. Але я знав, яка то робота, і знав, що надто важче не буде, тому ще трохи спав. Гарно добре й довго спати вдома. Ще трохи — й випаде сніг. Тоді можна буде спати на печі, і це буде взагалі фантастично. Піч — це моя Говерла. Звідти все видно: і як тато дримає на ліжку, і як мама зашиває котрогось із нас сорочку, і як сестра читає підручник з якоїсь мовознавчої науки, і як кіт на підлозі грається зі шкарпеткою... Але то буде, коли випаде сніг. Наразі сплю на дивані, але теж добре.

Прокинувся десь о восьмій. Дощу не було, а лиш тільки осіння похмурість. Чудова осіння похмурість. Земля трохи волога, але не мокра, не масна і не слизька. Всі верхи довкола в тумані. Небо сіре і навіть нема просвітку для сонця. Але можна вважати, що то все сива овеча вовна. І коли так думати, то стає спокійно і затишно. Видно лиш хати найближчих сусідів, чути гавкання псів і рикання корів. Такий обмежений для зору простір, у якому, проте, є майже все, що потрібно. От хіба бракне Сонця. І не конче того, що на небі.

А робота така, що тато спиляв два всохлі ясені і порізав їх на триметрові колоди, а я маю їх потягати з Груня до дідової хати, до дровітні. Бо м'яких дров — яблуневих, смерекових — у діда вже є на всю зиму. А от твердих порід на лютневі морози небагато. Тому така праця.

І навіть якби був дощ, то ще й легше було б тягнути колоди згори вниз. Єдине, що сам міг би ковзатися. Але то таке.

Зараз, коли набираю на клавіатурі цей текст, то відчуваю, як шкіра на долонях пече і ражеє. Це від мотузки. Надівав зашморг на край колоди і доправляв її жолобом вниз, як то роблять у лісах совгалом за допомогою коней. Але там колоди суттєво більші. Мій варіант розрахований на чоловічі сили. І знаю, що був час, коли й чоловікам випадало бути кіньми.

Дідо якось розповідав, що після війни коней у селі було мало. Дідо родом із сусіднього Шипота, присілок Букув'єли. Там це діялося. А прийшла весна, і треба орати. То так і орали — старші брати Юрко та Іван упряглися і тягнули, а дідо ходив за плугом, скеровував його, щоб рівно йшли борозни.

Ще мене рятував лист у жолобах. Завдяки листу тягнути ще легше. Якщо добре розігнати, колоди буквально летять. Головне самому гостро бігти, аби не вдарило по ногах. Важче, коли трапляються пагорки. Коли гузар колоди на швидкості впреться в горбик, то аж назад сіпає. Тоді треба спинитися, припідняти ковбок, тобто колоду, щоб висадити на рівне, і тягнути далі.

А мотузка таки добре натирає долоні. Печуть і червоні. Здається, аж пульсують. Приємне відчуття, коли миєш руки від бруду в холодній воді. Студене заспокоює розпалене. В хаті на столі вже чекає велике горня молока. На підвіконні — книжка. Буде трохи перепочинку. Малий руденький котик гуляє кімнатою. Коли проходить повз мене, легенько його погладжую.

Для роботи лишається ще суха сливка. Вона ще далі ніж ясени, але її менше. Виходжу на Грунь, роздивляюся. Два тижні тому на смереці неподалік бачив чорну білку. Тоді було ще тепло-тепло і сонячно. Я тоді простелив кептар на землі, лежав, відчуваючи спиною її міцність, і розмовляв з тобою телефоном.

Зараз найчесніша осінь. Жодного зайвого листка на дереві. Голі скелети. На них — найвідданіші птахи. Ті, що ніколи не відлітають у вирій. Ті, які знають усе: сніг, дощ, туман і сонце. Зараз сонця нема. Але як Бог дав так, що маю зв'язок із тобою, то чого б не скористатися. Так кажу тобі в телефонній розмові. І додаю: «Погода й так непогана, але з тобою краща».

{ та чи любиш, коли нещасний? }

З одною подругою ми часом листуємося. Хоча це надто гучно. Було максимум по два електронних листи з обох сторін. Тим не менше, таке враження, ніби це в нас довго й епічно. Ми домовилися писати, замовляючи теми одне в одного. Коли знов прийшла моя черга, то тема була — сімейні стосунки. Власне, треба було написати щось таке, що могло би зарадити в ситуації, коли подружня пара (друзі подруги) вирішила розійтись. Обоє з подружжя порізно радилися з нею, щось розповідали, а вона не знала, що робити і як бути. То що ж міг зробити я?

У нас не було домовлено відповідати негайно, тому я міг зволікати. А потім навіть забути. І лише зовсім випадково натрапив на молитву за тих, у кого руйнуються сім'ї: Господи, Ісусе Христе, Боже наш! Ти обіцяв пречистими устами Своїми: «Якщо двоє з вас дійдуть згоди на землі просити про всяку річ, то хоч би що вони попросили, буде їм від Отця Мого Небесного, бо де двоє чи троє зібрані в ім'я Моє, там Я серед них». Незмінні слова Твої, Господи, милосердя Твоє неосяжне і чоловіколюбності Твоїй немає кінця. Тому й ми, раби Твої, згодившись між собою, усердно просимо: спаси, Господи, і помилуй рабів Твоїх (імена) і всіх, у кого руйнуються сім'ї. Зміцни родини їхні, утверди любов між ними. Нехай налаштується життя їхнє не за людською грішною волею, але за Твоїм святим Промислом. Нехай прославиться в них святе ім'я Твоє на віки віків. Амінь.

Я одразу надіслав подрузі цю молитву з коментарем, що от тобі поміч. Бо що іще? Її відповідь була фатальною. Навіть молитися було вже пізно. Подружжя розійшлося. Але чого ж ми з самого початку про це не подумали? Адже навряд конче потрібно спеціальної молитви. Однак подруга засумнівалася: «Молитва не завжди допомагає». Хоч Іоан Золотоустий наголошував, що молитва згасила вогняну піч, загородила пащі левів, відкрила рай, відімкнула засуви неба, неплодну зробила плідною і виправдала митаря...

Подруга вважає, що до Бога краще звертатись простіше. «Так принаймні щиріше виходить». І справді, по-всякому можна, і по-всякому може бути щиро. Але вона каже, що весь час щось просити —

це егоїзм, і має відчуття, що Бог уже стомився від нас. Та молитва і є для того, щоб молитися. Ми знаємо Бога тому, що маємо на Нього зважати і можемо до Нього звертатися. Чи можуть батьки втомитися від своїх дітей? Можуть. Але вони все одно залишаться батьками і любитимуть своїх дітей. А навіть якби відмовилися своїм дітям у чомусь помагати, то це лише через людську слабкість, якої в Бога не може бути.

Так, людей багато, і всі чогось хочуть. Але, гадаю, «система» розрахована на велику кількість «клієнтів» і зможе опрацювати всі прохання. Невже можна сумніватися і припускати, що можуть статися збої? Бо якщо ти — один з мільярдів — маєш досить розуму, щоб задуматися про те, чи Бог зможе всіх почути, то неville Бог, який створив ці мільярди умів, не передбачив можливості опрацювати їхні звернення?

Ці теми складні, важкі, бо коли говоримо про них, то розуміємо свою гріховність, а гріхів же треба уникати. І це непросто. Тому легше не згадувати і не казати, що ось я бачу цей гріх і його треба позбутися. Легше оминати. На секунду заплющити очі і далі жити легко.

Невже гріх бути щасливим? Але, може, найбільше в щасті — могли зносити нещастя. Щастя — це коли ти усміхаєшся, радієш, коли робиш те, що дає тобі втіху, а не страждання. Якщо Бог — це любов, то Він не хоче, аби ми страждали і змушували себе робити «абсурдні» речі, суті яких навіть не розуміємо, але так треба. Водночас, Бог також хоче, щоб ми ще й любили тих, через кого таки страждаємо. Ми через себе страждаємо. До чого тут інші? Коли ти щасливий, то ти любиш увесь світ. Та чи любиш, коли нещасний?

Коли я вже ніби дописав цю колонку, то перепитав у подруги, чи можна використовувати її міркування. Вона люб'язно дозволила. Усе ж подруга. А потім додала: «А знаєш, у тієї пари вже все добре».

{ напиши мені листа }

Ще на початку літа, або й у кінці весни, обіцяв подрузі написати не лише листа, а й про листування. Але, видно, не листяний то був час. Себто листя було, але воно ще росло, листи перебували в процесі написання. І лише зараз, коли воно опадає з дерев, текстові повідомлення і тексти про них готові оприсутнюватися. Тоді була пора говоріння, руху, веселощів. Зараз настає час рівноваги, успокоєння і... писання листів.

Саме так було вчора ввечері. Хоч не відзначаюсь надмірною комунікабельністю, а, швидше, — навпаки. Волю бути мовчки. А якщо говорити, то те, що конче необхідно. Це можуть бути якісь технічні речі, робота на радіо, всілякі презентації. А так, щоб брати і вповідати внутрішні переживання, то зовсім не випадає. Можливо, якраз для цього листи. Хоч листів теж пишу небагато. Порівняно мало розмовляю по телефону, дуже рідко пишу текстові повідомлення. Але вчора ввечері відклав усяке літературне писання і взявся телефонувати, відписувати і писати. Справді, гарно бути уважним. Хоч нечасто це вдається.

Або як зараз: пишу цей текст, а тут друзі в соцмережах надсилають мені повідомлення і чекають на швидку відповідь, показують свої вірші і чекають на реакцію... Хороші вірші. Повертаюся сюди і згадую: про що я? Про уважність і про листи.

А ось пише людина, з якою особисто не знайомий. Теж вірші показує. Гарні. Але щоб зробити такий висновок, треба їх прочитати і відволіктися від письма. Ну й дарма. Людині приємно. В цьому випадку краще читати, ніж писати. Бо чи комусь буде так само приємно від цього мого тексту, як від схвального відгуку, — не знаю.

Вже не знаю тих часів, коли листування було найдоступнішим і найоперативнішим способом спілкування між людьми, які далеко одне від одного. Однак час від часу навіть паперові листи надходять. Найчастіше, це друзі надсилають книжки. Та завжди приємно, коли ще вкладена листівка з якимось текстом. Хоч найчастіше не знаю, що на то відповісти, але таки гарно має бути просити: «Напиши мені листа».

На початку літа, або й у кінці весни, я сидів раннього ранку на ганку перед тим, як піти на роботу, і думав, що скоро буду, як вони, он ті перехожі. Ще якихось півгодини, і крокуватиму до праці. Так само, як он той чоловік, позіхатиму. Точно так, як он та голінаста панна, дивитимуся на екран телефону, щоб підтвердити своє невстигання. Але в той момент — ще ні. Сидів на ганку, навіть посьорбуючи каву і навіть із цукром.

«Ви, що поспішаєте, будьте обережними, дивіться під ноги... Я скоро вас наздоганятиму», — думалося, коли писав подрузі листа. Яюсь перед тим я вже написав їй одного листа, а тоді захотів написати знову, хай якою непотрібною виглядала затія. Адже десь невдовзі вона мала приїхати до Франківська і ми змогли б говорити наживо. Врешті-решт, міг просто набрати її номер і сказати щось. Але нічого важливого не мав на думці, тому яюсь дивно було б просто привітатися. Спитати, як справи? О, так. Звісно! Добре. Ми ж і по телефону спілкувалися, може, якийсь один раз. Дзвінок був би ще недоречнішим за листа.

Вона дуже любить читати чужі листування. Всяких письменників, ще когось письменного. Любить відвертість? Зможе про це написати у своїй відповіді. Бо, справді, письменник у листуванні може бути набагато відвертішим, ніж у літературних творах, які він довго обдумує. Водночас, кожен лист також належить літературі, бо якщо хтось читатиме твої твори, то, дуже ймовірно, зацікавиться й листуванням. Отже, листування — це така собі біля-література.

Так думав тоді, але так і не дописав. І листів до тієї подруги більше не було, хіба якісь повідомлення. Може, справді треба було дочекатися цієї осені. Подивимось, якою буде її відповідь. «Осені чи подруги?» — спитаєте ви. «Хоча б чиясь...» — відповім.

{ скоро буде сніг, бо синичка б'ється у вікно }

От тобі й на! Хоч ніби й нічого. Але таки довелося знову вставати рано-рано, йти через усе місто на автостанцію і сідати на один з перших автобусів із Франківська до Коломиї. Бо вчора не вийшло поїхати, як зазвичай їду в п'ятницю після роботи, тому мусив нині. А конче треба, бо вдома є робота.

Ще сутінки, двірники замітають вулиці, але на вокзалі рух. Добре, що був автобус і швидко поїхали. Поступово розвиднювалось і вже хотілося дістати книжку для читання, але за кількадесят кілометрів до Коломиї трохи затуманилось. А потім чимраз більше. Так що водій бачив попереду не більш як на десять метрів. Тому їхав уже повільніше. Але я ж заздальгідь вибрався, тому навіть якщо поїздка триватиме довше, ніж зазвичай, то все одно встигаю на автобус «Коломия — Шипіт», який рушає на гори о дев'ятій.

Вийшов на автостанції в густу мряку. На дев'ятій платформі, де має бути мій транспорт, уже зібралося трохи людей. Ще досить рано, а вони вже скупилися і готові вертати додому. В суботу в Коломиї великий базар, тому найбільше їдуть на закупи саме в цей день. У дитинстві мама теж возила нас із сестрою до Коломиї купувати новий одяг перед святами чи школою саме в суботу. В цей день є все і кожен купує, що кому треба.

Он у колі п'ятеро людей, а перед них на землі лежать мішки і рухаються. Всі вони придбали малих поросят. З-під одного мішка вже потекло. Що ж — природа! А он і з-під другого... Колоритне буде товариство, подумалося. Це чотири старших чоловіки. Трохи втомлених часом і роботою, зморшкуватих. Двоє з них курять. І жінка років за тридцять. Ще молода газдиня. Могла й чоловіка чи тестя відправити по порося. Але ні — сама йде. Не встидається. Бо коли доходить до того, що треба ковбасу їсти, то ніхто не встидається. Так казав наш сільський ветеринар, коли мене підлітком уперше залучили до оперування свині.

Напівлежма клали драбину, витягували на неї свиню, задні ноги прив'язували до драбини, а передні тримали. Одну я, а іншу — тато. А ветеринар вирізував кортячки. Коли вони є, то свиня хоче до кнура, нервується, носиться царком (відгороджене місце у стайні) і худне. А коли вирізати кортячки, то свиня спокійна і сало на ній наростає на долоню. То так є у всьому: якщо хочеш ковбасу їсти, треба спочатку багато натрудитися для того, і не завше ця праця приємна.

А он підійшли ще дві жіночки. Старша — з двома великими пакетами, а молодша — на підборах, в одній руці сумка, а іншою тримає на плечах рулон лінолеуму. Ще й рюкзачок має на плечах. Яюсь дивно, бо в нас із рюкзаками ходять лише діти до школи і чоловіки на полонини по бринзу.

Тут надходять і чоловіки. Але не з рюкзаками, бо ж не на полонині, а зі спортивними сумками і всілякими інструментами. Видно, вертаються з будови. Може, з Москви. Чоловіки мають по пляшці пива, дарма що прохолодно і мряка. Тільки-но поставили сумки та інструменти на лавки, відкорковують пиво і п'ють. Вони міцні й суворі. Без сумніву, раді, що вертаються додому, але яюсь не випадає цю радість виказувати. І так ясно, що радісно.

А тут жінка читає. Нічого собі! І не просто в автобусі сидючи, а таки прогулюючись по платформі. І не просто книжку, а іноземною мовою. Я не вдержався, щоб не підгледіти. Авторку звати ніби Сьюзен Салс, а в назві щось про Ісландію. А он ще одна жінка з рюкзаком! Нічого собі! Та ні. То перша їй віддала. Щось я заплутався. От і автобус під'їжджає. Аж ні! То автобус на Акришору. І всі люди, які були довкола — названі і не названі, зайшли до салону. Лиш я сам зостався. А година вже дев'ята. Щось тут не те. Я вже спочатку про це підозрював, хай якими рідними здавалися всі ці люди, але нікого з них раніше не бачив. Тішив себе, що, може, вони з Прокурави, Шипота чи інших сіл, через які проходить мій автобус. Але ні. Всі вони були з Акришори. Трохи в інший бік.

Де ж мій автобус, на який я так старався встигнути? Контролер сказав, що не буде. Кілька років тому в кінці Брустурів перед Шипотом поставили новий міст. Але металеві листи, якими мали встелити проїжджу частину, продали. Так люди кажуть. Натомість вистелили дошками. Дошки, природно, прогнили, і тепер на мосту дірка, тому автобус їхати не може. Шипіт відрізаний від транспортного

сполучення. І це таке зараз, у наші дні. З району сказали, мовляв, шипітські люди не дали ліс у підпорядкування державного парку, то нехай самі ставлять. Така загальна ситуація. А моя ситуація така, що в 9:35 є автобус на Космач. Ну нехай.

Ще пішов у магазин, купив два хліби додому, потім зайшов у вокзальне кафе «Хвилинка», замовив каву і нарешті почав читати. Знову Микола Яновський. Гарно його читати дорогою додому чи вдома. Повість називається «Гірське серце». Про лісників, бутинарів, мосяжників... Так зачитався, що ледве встиг на космацький автобус, і ще в ньому трохи дочитував. А коли вийшов на роздоріжжі в Прокураві, то подумав, що, може, таки добре, що мого автобуса не було. А то коли йду з роздоріжжя пішки, то все виходить ввечері. А тут така гарна тепла сонячна погода. Не те що в Коломиї. Навіть не знаю, чого там така мряка.

Річка шумить, листя літає в повітрі і лежить на землі. Горби усміхнені від сонця. Вдома усміхнені і зраділі рідні. Смачний передобідній сніданок, а тоді кілька годин сну. Коли прокинувся, то пішов рубати для діда дрова, а дідо їх складав під стіну. Складати ще годен, а рубати — вже ні. А колись у нас була масова заготівля дров. Але «дитячомасова», тому що батьки — і наші з сестрою, і двоюрідних брата і сестри — були зайняті іншими роботами. А ми, четверо дітей разом із дідом і бабою, по черзі пиляли дрова ручною пилою, і кожне хотіло долучитися. Потім дідо колов ковбчики на поліна, а ми складали... Були і такі часи.

Коли під вечір після дров зайшов до хати перепочити і почитати кілька сторінок Яновського, мама сказала, що, видно, скоро буде сніг, бо синичка б'ється у вікно.

{ МОЇ ПСИ }

Свого першого пса я любив узагалі не знаю чого. Тато його звідкись приніс. Мале куце щеня. Ми довго й не думали, як його назвати — просто Куцик. Якесь таке нещасне і не надто гарне. Але ж до чого тут краса, як є любов?

Мені було чотири-п'ять років. Присутність щеняти — неземна радість. І неважливо, що я з ним майже не встиг погратися, бо спочатку були застороги батьків, що воно ще брудне, треба викупати, а потім його вже не стало. Але в ті дні Куцик бігав надворі. Часом я його бачив. І він був першим, за ким я сумував. А значить — любив.

Біля кухні лежала купа дощок. Часто Куцик ховався в ній і там собі був. Коли я хотів його погладити, то приходив і кликав. Песик виглядав і вже було добре.

А одного разу він не вийшов. Я ще не раз приходив і кликав його. Потім зазірав під дошки, але Куцика більше не було. Я довгий час не знав чому. Спитати батьків якось не подумав. Адже звідки їм знати, де пес? Так я за ним і сумував.

Лише набагато пізніше, вже коли другий пес Довбуш був старий, мені спало на думку, що тато Куцика просто кудись відніс так, як і приніс. Я спитав: невже це так? І отримав спокійну ствердну відповідь. Причина була в тому, що Куцик був куцим і не надто гарним.

А Довбуш у нас появився десь через рік. Ми його купили за гривню в татового товариша. Довбуш теж був не надто породистий, але вже гарніший. Стрункий у ногах, білий з великими чорними плямами і добрими очима. О, я їх добре знаю. Багато в них надивився, коли гладив висунуту з клітки голову.

Довбуша я справді добре знав і дуже любив. Він прожив у нас понад десять років. Невеликий, але жвавий, веселий.

Якось його життєрадісність підупала після бійки з іншим псом. Навесні, як тільки сховався сніг і було ще надто холодно для трави, ми з друзями грали в футбол на одному рівному городі в нашому присілку. А рівних городів у горах небагато, тому завжди там. І якось я взяв Довбуша з собою.

Тут нагодився втричі більший пес. Його називали вовкодавом. І обидва почали кусатися. Довбуш спочатку був відважним, хоч очевидно, перемога була неможливою. І як я не надіявся, що мій пес, як добрі хлопці у фільмах, після тяжких побоїв збереться з силами і перемаже, дива не сталося. Добре, що надійшов господар вовкодава і відтягнув його, бо міг би й заїсти на смерть.

Довбуш, накульгуючи, кудись зник. Дістався додому пізно вночі, але на подвір'я не заходив, лишився лежати за плотом. Видно, відчував, що вмирає.

На щастя, не вмер. Мама носила до нього миску з їжею, він трохи їв і лежав. Аж через кілька днів вернувся на подвір'я і ще довго його не покидав. Хоч переважно був на прив'язі, та часом його пускали погуляти, як раніше. Але тепер він нікуди від хати не біг. У ньому сидів страх, який згодом переріс у старість і втому.

Проте нікуди не ділася доброта з його очей, до якої додалося лише трохи суму. Потім сум був знову в мене, коли пес здох кілька років тому. Ми з татом його ховали разом, як і привели додому. Тоді я був малий-малий, а тепер більший за тата. Але й тоді, і тепер було літо.

Ще через літо сестра принесла додому нове гарне біле щеня. Я з нього особливо не радів, бо було надто гарне, не хотілось отак зраджувати пам'ять про Куцика. Але й був байдужий, бо вже не так часто бував у Брустурах, а більше деінде.

Пса назвали Лорд, і це мені ще більше не подобалося. Бо мало того що сам собацюра білий і пухнастий, та ще й така пафосна кличка.

Лорд ріс дуже швидко. Перші місяці всіх страшенно тишив, бо з малого товстенького курдуля перетворювався на граційного і поважного. Все більше він відповідав своєму імені і все могутнішим ставав його голос. Я розумів, що після негарного Куцика і побитого Довбуша такий пес мені не може належати.

Та врешті вийшло так, що сестра почала його боятися, бо виріс десь такий, як той вовкодав, що колись покусав Довбуша. Інші сусіди й родичі теж ставляться до нього з осторогою, бо таке велике й голосисте не раз змушувало здригнутися раптовим гарчанням. Батьки годують і ставляться спокійно, як до всіх свійських тварин, що на господарстві, і лишився я один, який його справді любить. Хоча б тому, що більше нема кому його любити. Нема кому вигуляти, бо такого звіра ще треба втримати.

О, чудова позаминула зима, коли я щоразу, буваючи в селі, виводив Лорда на повідку в ліс, щоб не напав на сусідів, а там відпускав. Ми гуляли з великими пухкими снігами, і часом його, білого, вже не було видно в білих снігах. А часом Лорд появлявся разом із Довбушем і Куциком. І тоді хотілося міцно обіймати моїх снігових псів, і часом це вдавалося ще до того, як вони знову зникали.

{ конвектор проти печі }

Вже не згадаю прізвища того білоруського автора, та було кумедно і трохи дивно, коли головний герой його твору розповідав про своє село і, щоб підкреслити відсталість малої батьківщини, наголосив на тому, що газифікація відбулася лише рік тому. Події розгорталися в середині минулого століття.

В Брустурах трубу з газом проклали теж лише торік. Правда, зараз надворі 2013-й. Та великого смутку від такого тривалого спізнення зовсім нема. Навпаки, собі думаю, як би не сприяли комфорту цивілізаційні блага, вони — руйнівні.

Цієї зими наша хата ще не опалюється газом ***, бо треба виконати певні технічні операції, плюс — вони доволі коштовні. Але рано чи пізно це відбудеться, і я з сумом думаю про долю печі. Адже століттями саме вона була визначальною в побуті. Тому й добрі мулярі завше цінувалися.

Печі бувають різних форм і призначень. Щоб в хаті нагріти, щоб їсти зварити, щоб хліб спекти, щоб спати на печі. І чим більше функцій, тим більший розмір. Значимість печі можна порівнювати лише зі значимістю корови. Жінка без чоловіка проживе і навпаки, але якщо нема печі і корови, то нема життя.

Вже років десять, як сільська пекарня позбавила потреби пекти хліб удома. Та на Різдвяні свята мама все ще пече калачі, а на Великодні — паски в домашній печі. Це аркова порожнина, вбудована у корпус печі. В ній розпалюють ватру, і дрова горять, доки не лишиться сама грань (жар). Відтак її кочергою підгрібають до краю, ставлять поза грань ринки (форми) з тістом і закривають засувом на півтори-дві години, залежно від печі, бо кожна піч є індивідуальною і має свої, притаманні лише їй, особливості. Навіть той самий муляр не може створити дві однакові печі, бо залежить ще й від цегли, глини, кахлів, шпартату. Печі для хліба добре обмуровувати зсередини білою цеглою (шамоткою). Вона вбирає у себе жар і довго зберігає тепло. Відповідно, підтримує високу температуру, від якої хліб добре пропікається, а не обгорає.

Окремий сегмент печі — братрура. Це невелика ніша, в яку ставлять гарячі страви, щоб не вистигали. Вона, як і пічка для хліба, вбудована у корпус печі. В давніших печах є ще й котел. Він розташований у краю шпаргату біля стіни. Туди наливають води, і коли горить ватра, вода нагрівається. А позаяк цегла та глина довкола котла ще довго тримають тепло, то й вода лишається теплою.

Коли взимку приїжджаю додому, то завше ночую на печі. Навіть на ранок, коли хата трохи вихолоне, на печі затишно і тепло. А ще дуже гарно, коли заходиш до хати з морозу і грієш червоні від холоду руки над червоним од жару шпаргатом.

Невже наступної зими доведеться грітись біля конвектора?

{ робота з деревом }

Майже затужив, як цим проїнявся. А було так, що просто мав трохи чекати. Щоб чекати не марно, взяв із собою термочашку з кавою і книжку Миколи Яновського. То, по суті, його повне зібрання. Дві повісті читав раніше, а тепер узявся за оповідання. Думав, що чекатиму недовго, тому встигну одне чи два прочитати. Але чекання видалось тривалим і читання теж.

Був час не лише прочитати текст, а й посмакувати емоціями, що від нього приходили. Позгадувати всякого гірського. Бо Микола Яновський писав майже винятково про життя в Гуцульщині. Люди, смереки, полонини...

Одне з оповідань називається «Трійця». Головний герой — вдатний різьбяр на схилі літ, який уже встиг багато зробити, здобути славу й навіть відчути, як вона набридає. А тут у нього починає слабнути зір, і майстер вирішує зробити свою останню бездоганну трійцю (підсвічник на три свічки) — й на цьому край. Щоб не робити далі гірше.

Довго коло того виробу працює, але таки виходить те, що треба. І все. Складає різці до скриньки, прибирає в майстерні й починає відпочивати. Довго спить, мало що робить, хіба коло маржини. Адже вік прожив і на то заслужив. Зрештою, відчувається втома і старіння тіла. А в хаті красується трійця, як ствердження змістовності життя. Саме в ній запалять свічки, коли помре.

Але одного дня майстер з іншого села приносить цимбали для його онука, які замовив зять. Гість виявляється сином давнього товариша головного героя. Цимбали одразу захоплюють філігранною роботою. Коли ж гість ще й виконує гуцульську мелодію, то в голові головного героя все перевертається. Він розуміє показовість власної гордині, коли припинив різьбити, щоб не почати робити гірше. Адже найбільше важить не довершеність, а процес.

Коли мова зайшла про плату за цимбали, то гість мовив, що майстер у майстра грошей не бере. У відповідь на це головний герой подарував свою трійцю. Він уже знав, що зробить ще багато не гірших.

Прочитав собі це, і так мене пройняло, що майже затужив. Я ж насправді все своє життя працював руками. І йдеться не про яку-будь фізичну працю, а саме про роботу з деревом. З малого малку майстрував собі дерев'яні мечі. Одного мав такого, що й донині зберігся. Він дубовий і тому завжди витримував, коли вдарявся о меч брата. А братові смерекові мечі завжди ламалися.

Ще сестра просила робити ліжечка і шафки для її ляльок. І теж, мабуть, одна з ляльок уже кілька років спить у такому ліжечку, чекаючи, коли якась нова малеча її розбудить.

Один час особливо цікаво було вирощувати курей. І коли вилупилися малі курчата, то їх до великих курей не пустиш, бо задзьобають. Тому треба було змайструвати скриню, в якій їх тримати. Але їй потрібен був простір, щоб їм було де бути. Я тоді взяв великий ящик, у який на зиму склали яблука, й приробив до нього стіну з дверцятами. Так що курчата мали де бути вночі, а як наставав день, то я виносив їх з ящиком, відкривав дверцята й пускав пастися.

З дев'ятого класу до четвертого курсу працював за токарним верстатом, за яким тато й досі працює. Тоді точив з дерева різні ужиткові сувеніри. В міжчассі появилася не дуже вдала з вигляду, але практична книжкова полиця, всілякі скриньки тощо.

Апогеєм мого майстрування стала перемога на районній олімпіаді з трудового навчання. А тут уже кілька літ, як міська робота, і я нічого руками не роблю. Така туга, така туга.

Звісно, коли буваю у батьків, роботи дають, але більше такої, як рубання дров чи косіння трави. Ще тато завжди викликає мене, коли треба від стайні вивезти купу гною на дальший город. Для цього маємо вилами перекидати купу на вантажівку, відвезти, а потім розвантажити. Це теж хороша робота, але іншого плану. Мабуть, більш доступна й більш поширена.

А робота з деревом трохи глибша й тонша. Звісно, зробити стілець — не вирізьбити таріль, але й то треба хотіти вміти, аби змогти. Не для мистецької вартості, не для музеїв чи вітрин, а для себе. Бути столяром чи теслею — це вже вибрати професію. Мабуть, саме таку й вибрав би, якби не почав писати. Але якби не почав писати, то не написав би про це.

{ зима, як має бути }

Найдивніше стає, коли все відбувається так, як має бути. Цього разу також було дивно, коли першого грудня у Брустурах почав налітати сніг. Від самого ранку сік дрібний дощ, а з обіду перетворився на білу крупу. Спочатку не дуже рясну, але дуже радісну для ока. Якийсь час біліло лише повітря, а земля лишалася суворою і жовто-чорною. Але з часом сніг приймився. Коли ти вже можеш лишити на снігу слід, то це, найперше, слід зими.

На зиму завше чекається найбільше. Зима — найістотніша переміна в усьому році. У ній найбільше несподіванки, а відтак найгостріші емоції.

Сто або двісті років тому на зиму найбільше чекали діти й бутинарі. Діти — зрозуміло, бо передчувають усілякі забави, а невдовзі й свята. А бутинарі — чоловіки, що покидали свої домівки на всю зиму й ішли високо в гори рубати смереки. Ще з осені вони робили в лісах ризи — встеляли дошками природні рови, пробиті весняними водами з верхів аж до рік у підніжжях. Так утворювалися рівні канали для спуску колод.

Праця була важкою, а тому й звичною. Очевидно, зимова пора була корисна тим, що коли ризи покривалися снігом, то смереки легко сходили вниз. Крім того, робота йшла живо — бутинарі в праці грілися. Незручність була лиш у тому, що замети сповільнювали ходу, тому не всі верталися додому живими — часом могла придавити смерека. А вночі довкола зимівок вили вовки.

Зараз бутинарів і вовків нема. Відтак, прихід зими став удвічі менш бажаним. Мабуть, тому вона у щоразу скромнішій вдяганці й якась не така, як навіть кілька років тому. На зиму чекають лише діти. Все з тих самих причин, бо зима — це радість, як і всі зміни, що є в природі.

{ головне — не забути лопату }

Якщо дуже не хочеш нічого робити, то не роби. І якщо чогось одного не хочеш — теж не треба. В гонитві за достатком і ситістю ми хибно сформулювали своє ставлення до праці. Відтак помінялися плюс і мінус, тому часто б'є струмом чи стаються замикання, або просто неприємно тліють кабелі.

У такі хороші зими, як тепер, у горах до хати на ніч брали не лише малих телят і ягнят, а й лопату. Вона ночувала в сінях. Сокира під ліжком цілий рік давала певність, що можна при потребі захиститися. Лопата в сінях давала певність, що можна буде вийти з хати і прокласти собі дорогу до криниці, стайні, дровітні.

Недарма й нині по селах свійським тваринам дають імена. Не домашнім — котові й псові, а саме свійським — корові, коневі, поросятam. Старі люди часто люблять говорити з тваринами. Збоку це може видатися дивацтвом чи безглуздяm, але якщо поспостерігати довше, то розумієш, що таке спілкування взаємне. Ставлення до тварини не як до звіра, а як до тварі, себто створіння такого, як ти. (В гуцульському діалекті обличчя означається словом твар.) Тому і малих телят, і ягнят брали до хати на холодні ночі.

Коли цар Давид уподобав дружину одного свого воїна і ліг з нею, то потім відправив її чоловіка на війну і наказав командирові війська, аби цього воїна кинули вперед, щоб його вбили. Так він зумів «законно» взяти цю жінку собі в наложниці.

Коли так сталося, до Давида прийшов пророк і розповів, як жили два брати. Один був дуже багатий, а інший — дуже бідний. У багатого було багато овець, а в бідного — лиш одна, яку він любив, як і своїх дітей. Та коли до багатого на вернулися гості, він пошкодував свого скоту, а взяв братову овечку і її зарівав для гостей.

Після цієї розповіді Давид скипів, мовляв, того багатого треба покарати. Тоді пророк мовив, що багатий — це сам Давид, коли забрав дружину свого воїна.

Але нам важливе тут сердечне поводження з овечкою, яка була єдиною. Тому й дорожив нею бідний брат. У гонитві за достатком і ситістю ми хибно сформулювали своє ставлення до праці. Воно було

добрим, коли сокира лежала під ліжком, а лопата стояла в сінях, бо ти на них покладався, а не вважав лише реманентом. Так і праця не має бути лише зароблянням грошей, які згодом можуть бути витрачені на відпочинок. Адже сама вона може бути відпочинком.

Праця має бути бажанішою за бездіяльність. Роботи треба хотіти. А щоб так сталося, треба, щоб її було обмаль. Або стільки, скільки захочеться. Щоб не було примусу чи необхідності. Тому, якщо дуже не хочеш нічого робити, то не роби. І якщо чогось одного не хочеш — теж не треба.

Найкраща така праця, як прокидання снігу. На неї можна чекати всю весну, літо й осінь і можна не дочекатися. Ця зима дарує таке щастя, коли зранку важко відчинити крайні двері, бо засипало снігом. Головне — звечора не забути лопату.

{ і неможливо не повірити }

Кожного Святого вечора маю святий обов'язок — терти мак. Округлий макогін роздушує маленькі зернини, як грішні душі, й вони пускають молоко на знак покаяння. Коричнева порожниста макітра стає чистилищем, а гарні узорі на зовнішніх стінках — ілюстрованим шляхом до життя вічного, бо тільки у раю така краса може статися.

Дуже гарний день надвечір'я Різдва Христового. Немає сонця, тому й нема фляцавки. Та не надто холодно, бо хмарно. Але ввечері мають бути малі колядники, які світитимуть своїми голосами. Так гарно терти мак великим макогоном у затиснутій між колінами макітрі й знати про вечірню коляду, нічне Народження, завтрашню радість.

Так гарно, але так смертно. Вертаємося з батьками з цвинтаря. Пообтрушували з вінків налиплий сніг, помолилися. А бабуся лежить тихенько-глибоченько. А по цвинтарі люди — то там, то там. Сніги обмітають, уквітчують хрести смеречиною, прикрашають дощиком.

Вертаємося втоптанною стежкою. В лице морозно. Чи холодно бабусі? Її ж поховали в тонкому зеленому светрі (кептар з'їла міль). То були останні дні серпня. Бабуся на фотографії у кептарі.

Зі смерком відімкнули світло. На Святвечір. «Хіба по-людськи?» — «Аякже! Розпинати по-людськи». Будемо вечеряти при свічці. На столі пиріжки з повидлом, риба смажена... Мама вже принесла з кухні до хати. Ще ліпить вареники з маком, і сестра помагає. Тато кутає маржину. Я сам у хаті з цими найдками. А не їв з учорашнього вечора, бо нині не можна. «Але ж чому не можна? Ніхто ж не побачить!» — «Бог побачить». — «Але ж Він нікому не скаже...»

Зі сходом першої зірки сідаємо вечеряти. Тато запалює свічку, молимося, беремо по великій ложці пшениці з маком, медом, горіхами, родзинками. Після пшениці можна їсти й інші страви.

Нарешті приходять малі колядники, провіщаючи Різдво Христове. Тоненькі дитячі голоски розливаються хатою.

Прийшов з колядою і малий Руслан. Він проголосив Різдво Христове швидше за єпископів і обійшов у картонній короні й з картонними крилами вісім присілків. По дальших хатах ходив ще з обіду, а до нас недалеко, то й уночі не страшно.

Його тато живе у сусідньому селі й слухає, як колядують чужі діти, а матір віддає найдорожче й дозволяє на Святвечір їсти скромне. Зайшовши до хати, Руслан проказує захриплим голоском: «Христос народився!» — і неможливо не повірити.

{ снігу не було, але була любов }

Цьогорічне Різдво вразило великим теплом. Аж ніхто не очікував стільки тепла у цей час. Навіть дорослі колядники, які ходять від хати до хати протягом кількох днів з короткими перервами на сон, не пили, як звичайно, горілки, щоб не змерзнути і не захрипнути на морозі. Й так було тепло.

Не душилися у шарфиках і хустинах малі колядники на Святвечір. Вони вільно бігали пагорбами і рівнинами села, сіючи гарних колядок і не захекуючись. Нарешті вистачало повітря, нарешті не ставало гаряче під час колядування в теплих хатах у двох курточках, бо курточка могла бути лиш одна й легка.

Зранку на Різдво ніхто не злякався холодів і снігових заметів, бо їх не було. А через те у церкві на службі було багато людей. Усі якісь здивовані. Якесь не таке Різдво. Себто не таке, в якому зручно з усіма обрядами, і щоб лише ними відбутися. Тут уже якесь інше, тепле Різдво.

Коли прийшли з церкви, тато навіть мив ноги надворі біля криниці, щоб запам'ятати таку погоду. Правда, прогрітої сонцем шовковистої трави, щоб ноги витерти, вже не було. Але був рушник. І хоч придатної для цього трави не було, але було для іншого. Погода стала дуже доброю до всіх. Хлопчик із сусіднього села, у якого є черепаха, що харчується рослинами, і в Різдво знаходив їй на городі харч.

У такому сонці вже якое інше сприймається Різдво. Справді, спадає трохи обрядовості. Або вона робиться якоюсь іншою. Відсутність снігу не дає сповна ані відтворити, ані відчутти те Різдво, до якого звиклося з дитинства. Оздоба опадають, як листя з осінніх дерев. І тоді запитуєш себе: що лишилося від твого християнства? Що ми зараз маємо в Різдві без феєрії? Що робить у твоїй хаті ялинка?

Вона зайшла, як заблукане ягня, і не знає, в якому кутку притулитися. І ті жалюгідні гірлянди ні до чого у світлі променів, які б'ють з вікна. Навіть ялинці незручно. Навіть вона зі стількома прикрасами чомусь знітилася...

І тоді починаєш розуміти, що християнство — це ялинка без прикрас. Навіть без хвої. Справді, як дерево без листя. Найчесніше.

Жодного антуражу. Чи треба такої ялинки в хаті? Не треба. Воно не розважає. В холодне Різдво суха ялинка без хвої може лише зігрівати, як дрова в печі. А в таке тепле Різдво християнська ялинка має бути в лісі. Вона не для розваги, а для користі.

Коли зароїлися в голові отакі думки, то й захотілося їх записати. А тоді згадав про мамине прохання виконати не зовсім чоловічу роботу, від якої був відмовився, — помити склянки після вчорашніх гостей. І подумав, що навіть у такому дрібному послуху більше Різдва, аніж у найглибших розмірковуваннях про це. І так добре склалося, що й склянки помив, і все записати зараз вдається.

А коли вже розставляв склянки сушитися на лавку під хатою, то подумалося: «Є сонце, але снігу нема. Коли народжувався Христос, снігу також не було, але була любов».

{ снігова каша }

Хочу спати, та не можу заснути. Дуже калатає серце. Видно, від двох горнят кави. Ранкового й післяранкового. Ми, як тільки приїхали чотири дні тому, планували виїжджати сьогодні, але раптом почалася заметіль і ледве вдалося виїхати з двору на центральну вулицю. Проте й там не дуже добре, бо машин мало й снігу багато. Снігова каша. А шляхом можуть бути великі замети, крізь які годі проїхати. Принаймні сьогодні.

Ще була думка виїхати, а в разі чого вернутись. Але це марна трата часу, якщо виїжджати й у разі чого вертатися. Краще випити другу чашку кави й заспокоїтися, бо все-таки сьогодні в місті мали бути дві очікувані зустрічі. Їх не буде.

Проте можна просто почитати й спробувати відчутти радість від того, що все пішло не так, як планувалося. Бо ж пощо плани? Пливи. А коли не виходить, то розслабся. В хаті тепло. Є кава, чай, їжа. Навіть можна зазирнути в інтернет, щоб перевірити погоду на завтра й написати друзям, що сьогодні не вийде зустрітися.

Дуже добре, що можна писати саме електронного листа чи повідомлення. Бо паперовий буде йти довго. Есемес набирати незручно й дратівливо — мала клавіатура й малий екран. Розмовляти телефоном не дуже люблю, тим більше якщо треба буде повідомляти, що не зможемо зустрітися.

Для повної картини було б добре, щоб і мережі не було. Мовляв, замело село й зустрінемося не раніше березня. Але то було б надто красиво й маловірогідно. Звісно, можна було б спробувати їхати в таку негоду, але кожен у глибині душі мріє опинитися хоч на якийсь час поза всім. Без роботи, без зустрічей, без імпрез. Принаймні в мене глибоко, чи й не дуже, в душі таке бажання чаїться.

Можна вважати, що це різдвяний подарунок. Бо найбільше в цій ситуації дошкуляє те, що поламалися плани. А так — жити можна. І плюс «Стенання плечима» Андрія Жураківського. Теж такий гарний подарунок.

Я давно люблю Жураківського за книжки «К» і «Сателіти». А коли випало познайомитися з батьками й друзями письменника, то

виявилося, що Андрій залишив ще багато непублікованих рукописів. Тому найбільше для себе самого я організував видання повного зібрання Андрієвих текстів. І вже півтора року, як книжка вийшла, а я її ще в книжковому варіанті не читав. Бо читання й упорядковування рукописів не рахується. То більше технічна праця.

І невідь-чому кілька місяців тому принагідно завіз цю книжку до цієї хати, нині відірваної від світу. Вона тут непотрібно лежала, аж доки я тепер не взявся за неї знову. Такий класний смак. Насправді, це чудово. Це найбільший різдвяний подарунок, бо за останні робочі часи стало моє світовідчуття доволі прісним. Вчора знічев'я видаляв старі нездалі вірші. Принаймні вчора здавалося, що нездалі. В небуття пішло кілька десятків. А нового жодного не появилось.

І тут ця «різдвяна кутя» Жураківського. Так смачно. В горняті від кави лишилася сама гуща. Але в книжці ще кількасот сторінок. Невже матиму щастя дочитати її на цих святах до кінця?

{ сніги маліють }

У дитинстві сніги завжди більші. Можна собі думати, що так лише здається, бо тоді сам був малим, а сніг — великим. І так навіть було би краще. Бо всі потроху виростаємо і бачимо трохи інакше. Все велике маліє і навпаки. Але сніг справді став меншим. Бо теперішні сусідські діти зовсім інакші поряд з ним, аніж були ми з братами і сестрами в наших дитинствах.

Добре справлявся зі снігом тато. Він прокидав стежини й обабіч них виростали підвищення. Там, де сходилися стежки від кухні і пивниці, підвищення ставало найвищим, а тому найбільш придатним до дальшого будівництва. Ми ще півдня зносили довколишній сніг, а тоді трохи обливали водою і за ніч гора тверділа. Наступного ранку вже можна було робити гаражі для санчат. А часом вдавалися більші печери чи навіть невеличкі тунелі з виходом із протилежного боку. Кілька хвилин навіть можна було посидіти в такій печері і відчувати себе у власноруч збудованій хаті.

Так ми робили з молодшою сестрою. А з двоюрідним братом (сином маминої сестри) споруджували будівлі на сусідському городі. І це вже були не печери, а фортеці. Найліпше їх було робити, коли день-два тривала відлига. Тоді сніг ставав вологим і тримався купи. Ми нарізали лопатою умовні цеглини і мурували з них фортецю. Правда, не пригадую, щоб колись ми грались у вже збудованій фортеці. Будівництво займало кілька днів, і коли домуровували останні стіни, то перші вже топилися і розвалювалися. Проте смутку не було, бо суть у процесі.

Крім того, багато каталися на санчатах і лижах. Зараз на тому городі сусід збудував дерев'яну хату, і наші снігові фортеці вже не потрібні. Водночас, і на санчатах ніхто не катається. Хоч іноді сніг таки випадає. Лишилася тільки стежка, якою старші досі бояться ходити, бо там нібито має бути слизько від санчат і лиж. Хоч уже кілька років, як ніхто не падав.

А колись ми їхали наввипередки. Одного разу я приїхав швидше за брата і швидше вернувся назад на гору. Брат гукав, щоб я в жодному разі знову не рушив униз без нього. Вже за кілька хвилин я відчув, як

затерпає губа, — внизу брат таки наздогнав. Коли прийшов додому, то батьки теж помітили набряк і сварили брата. Хоч нікому цього не хотілося. Бо мені не хотілося виглядати в очах рідних скривдженим. Батькам було неприємно, що їхню дитину ображають. Братові було неприємно почуватися винним.

Нині брат часом згадує той епізод і ті великі сніги. Та велика різниця у віці між нами (п'ять років), виглядає вже не такою великою. Міг би й здачі дати, але й потреби нема, бо стрічаємося не на ковзанці і наввипередки не їздимо. З роками все більше стаємо ровесниками і все меншим стає сніг.

{ рішуче з іншого світу }

Ясно, що ці великі березневі сніги випали не через мене й не для мене. Але мені вони багато чого пояснили і навіть навели приклади. Це як хтось молодий і задерикуватий починає випендрюватись, а старший та мудріший легко ставить його на місце. То от недавно я писав, що сніги маліють і те-се. А сніги взяли і завалили всю весну. Принаймні її першу третину. Бо нема що мудрувати і гнати лірику, мовляв, часи вже не ті, навіть снігу менше випадає.

Крім того, цей снігопад мене ще добряче провчив. Я собі в п'ятницю зранку прокинувся, зібрав потрібні речі в рюкзак, щоб після роботи — одразу на автостанцію і в Брустури. Але що сталося — прийшов на автостанцію, а квитків на потрібний автобус нема. А пізнішим буде пізно, бо в Коломию треба приїхати вчасно — з Коломій лиш один. Водій каже: йди на зупинку на Залізничній, підберу. Пішов, а там таких, як я, ще з півтора десятка. Під'їхав автобус, завантажилися, як шпроти, а транспорт з місця ані руш. Колеса гуляють у сніговій каші. Водій сердиться. Нарешті чоловіки повиходили. Штовхаємо вперед-назад, а сніг мете в лице. З того всього, коли виштовхали автобус на рівну дорогу, я глянув на годинник і їхати вже було пізно. Мовляв, от і змаліли тобі сніги.

Розвернувся і подався на квартиру. Щастя, що люблю ходити, бо скористатися міським транспортом було би великою помилкою. Вже як прийшов назад, то бачив у фейсбуці світлину, де пасажери штовхали тролейбус. Такий собі день фізкультури. І от крокую містом, а люди всюди метушаться, ковзають, падають, відкидають сніг, віддзьобують зі сходів, обтрушуються, панікують. Пішоходи — ще півбідни. Значно складніше водіям. Вони нервуються, сигналять, колеса буксують і взагалі ситуація схожа на безвихідь. Найбільше було шкода водіїв мікроавтобуса і легковика, які легенько стукнулися на одному з перехресть. І ніби ніяких вм'ятин, хіба дрібні подряпини. Але стоять їхні авта посеред перехрестя, блимають аварійки, водії ходять довкола і нервово курять. А сніг не спиняється. А їм ще кудись треба приїхати. А ДАІ теж не видно — мабуть, у корках.

І тоді мені подумалося, що міські жителі таки мало пристосовані до екстриму. Бо хоч додому поїхати не вдалося, але прогулянка містом справляла захопливе враження. Натомість лиця довколишніх були трагічно-засніженими. Заглянув у соціальні мережі — а там мало не плачі похоронні за підсніжниками і березовим соком. Стільки нарікань на природу вже давно не доводилося чути. Щось схоже було, коли град побив картоплю, яка щойно зацвіла. Але то була справді втрата, бо як добре не поцвіте, то й не вродить. А тут такі нарікання на таку чудову раптову снігову феєрію...

Колись філософ Сьоран, прогулюючись Парижем, почув у випадковій розмові перестрашене побажання: аби лиш не було снігу. Тоді мислитель вирішив, що він рішуче з іншого світу. «Я мав царське дитинство», — писав він згодом, пригадуючи своє засніжене трансільванське село з того боку Карпат (він був родом з Румунії). Бачачи всю франківську метушню, розумію, що в Брустурах такого ніколи би не було. Навпаки, стало би ще спокійніше, ніж завжди. Тишу порушував хіба би тріск ватри в печі. І ще, може, воркотання kota під піччю.

{ малий небесний Франциск }

Птахи озерні, де ви? Ми маємо для вас багато хліба. Хочемо нагодувати. Будете ситі й виконаєте Святе Писання, не працюючи в полі.

Але зараз так є, що не можете до нас підпливти. Озеро вкрите льодом. Ще кілька днів тому замість вас по льоду ходили рибалки. Без жодного остраху, що можуть провалитися, бо з досвідом. Можливо, й провалювання.

Тепер лід мусив потоншати, бо вже досить тепло, нехай всього лиш кінець лютого. Зима ще собі щось скаже до свого кінця, але то буде потім. А рибалки зараз уже на берегах. А ви, птахи небесні, посеред озера біля великої каменюки. От же ж як — напевно, від неї йде тепло, що довкола крига розтопилась і маєте оазу.

Ми до вас не підемо, не ризикнемо. Надто багато тріщин. Але он пляшка від шампанського, а через кілька метрів — від пива. Не потонули, а лишилися, як напис «Тут була людина».

Думаю, що якби ненароком впустив книжку з рук, то вона б теж не провалилася. Навіть міг би ступити на лід і, отримавши досвід провалювання до коліна, дістати її сухою. Хіба якісь часточки льоду лишилися б на обкладинці.

А книжка пише: «Я усміхнувся собі / і світові — / і усміхнувся двічі». Це Назар Гончар, який помер в озері. Я ще досі не читав його віршів. А тепер гарно й теж усміхаюся. Малий Данилко тихо спить у візочку. Ми нині разом мали погодувати птахів у водоймі, але про це я мав йому розповісти через кілька років.

Перед тим набрали із джерела кілька пляшок води й рушили додому, бо насправді похід по воду був основною метою. Данилко мені помагає. У нього у візочку є велика сумка, в яку можна класти пляшки з водою й хліб для птахів. А це озеро — я давно хотів про нього написати — як довкола нього бігати.

Коли кілька років тому жив неподалік, то щодня вранці бігав по два кола, дорогою набирав води, щось собі надумував. Тоді я хотів написати про інших людей, які теж бігають. Старші, молодші. За півроку бігання я їх усіх добре знав. Ніколи не розмовляв, бо часто ми

бігали назустріч одні одним чи мали різні ритми, обганяючи. Але завжди віталися кивком голови.

Зараз на озерному льоду багато гілляччя. Вітер пообламував його з ближніх дерев, і можна просто піти й назбирати дров, як яблук. Хоча якраз у цю пору яблук нема.

Трохи пройшли й побачили кількох голубів. От вони й стануть у пригоді нам, а ми їм. Погодуємо. Почали підходити, але тут усякі люди їх сполохали, в тому числі й бігуни, яких не знаю. Аж розчарування прийшло, адже хто-хто, а голуби мали б у цій справі виручити.

Он один. Білий і трохи коричневого. Нетиповий такий. І не тікає. Ми одразу порозумілися. Щойно кинув йому дрібку крихт, як налетіло багато голубів. Так, вони всі вичікували, кожен на своїй гілці. А цей — його відправили на «перемовини» з нами. Все погодили. Данилко спить, я кидаю шматки хліба, а ці малі Франциски їх споживають. Мало з рук не хапають наступні шматки.

Наші мішечки від різних кавалків хліба порожні, але крихт на землі ще вдосталь. Ми відходимо, щоб не заважати. Звіддалік ще раз оглядаюсь і бачу, як школяр намагається впіймати голуба, той не дуже дається, але збирає крихти, й школяр таки ловить за крила. Далі чи то лякає, а чи хизується ним перед однокласницями й досить швидко відпускає. Голуб стрімко пірнає в небо. За ним осипається трохи пір'я. За мить уже на даху найближчого будинку.

Він довірився нашому мирному годуванню й трохи постраждав, не втікаючи від іншої людини. Але він і далі буде довірятися. Малий небесний Франциск. Більше ніж двічі.

{ чи варто знімати шапку? }

Якщо хтось заходить до хати, не знявши шапки, то в нас кажуть: зніми, бо в хаті образи (ікони). Як правило, тоді знімають. Себто до культурної поведінки спонукає лише релігійний момент. Тож виходить, що якби не образи, то можна і в шапці сидіти.

А перший момент такий, що ми схиляємося перед атрибутом, зображенням святих. За словами отця Івана Рибарука з Криворівні, не є трагедією, коли ти випадково розбив ікону. Це лише рукотворне зображення святого. Це зображення стає важливим лише від нашого розуміння його святості. Відповідно, ікони інших країн, з традиціями яких ми не знайомі, з легкістю можна прийняти лише за картини. І тут нічого страшного. Ікона стає іконою від нашої віри в її святість. Але розбити образ — це не вбити людину. Бо ікона лише створена людиною. А вже людина — створена Богом. Отже, людина є образом Бога. І якщо в хаті нема ікони, то це не значить, що можна лишатися в шапці. В хаті ж є людина. І якщо ти в кімнаті сам, то й тоді є образ Божий.

Не випадково в одній із заповідей мовиться, що маємо любити ближнього, як самого себе. Себто себе справді треба любити. Але любов до себе — це не задоволення тілесних бажань, а насамперед тілесне гартування, щоб не принизити образ Бога, яким є кожен із нас.

Бути образом Божим дуже важко. Найважче пам'ятати про це на щодень. Найлегше забути про це. Або подумати, що я ще не настільки сильний, аби нести цю відповідальність. Я лишень слабка людина. Я важко працюю, тому хочу смачно поїсти. Я молодий і безтурботний, я хочу погуляти з друзями, випити пива. Я хочу скуштувати це життя.

Глобальний імператив нашого часу — візьми від життя усе. Він варіюється у різних рекламних роликах, книгах, фільмах. І, на перший погляд, у цьому є своя логіка. Я живу у світі. У світі все це є. Це все є для мене. Але важко допускати думку, що все це є не для нашого задоволення, а для нашого випробування. Всі життєві спокуси — глибинні випробування. Можна тримати в рушниках на покутті ікону і в той же час спотворити образ Божий у собі.

Уявляєте Бога, який п'яний плентається по вулиці? Який спить у канаві? Від якого тхне перегаром? Який штрикає ножом свій образ? Який матюкається? Який порушує заповіді? А всі ці образи насправді є Богом. Тоді яким ми Його бачимо самі і показуємо іншим? Здебільшого, не надто привабливим. І сумно стає, коли пригадуєш себе в котромусь із таких спотворювань.

Водночас, яким би не був потворним образ, він не перестає бути образом Бога. Відтак, варто розуміти, що образом є кожна людина. Образи всюди. І навіть якщо нікого нема поруч, то є ти. Звісно, не лише релігійний момент має бути спонукою. Тому шапку варто знімати завжди.

{ **святили паску черешневим цвітом** }

О, та я був свято переконаний, що це лише прекрасна метафора. Надходить весна, розквітають черешні, заходимо у Страсний тиждень... На Великдень ідемо до церкви, молимося, святимо паски і писанки. А десь зовсім поруч розквітлі черешні, які вже котрий день п'януть своїми пахощами. А цвіт грушок, навіть дичок, узагалі схожий на сніг — такий густий і масивний.

Однак сталося саме так, як написав поет Василь Герасим'юк: «Святили паску черешневим цвітом». І хіба можна було припустити: проживши чверть століття в горах, я міг думати, що це лише метафора? Звісно, могло бути так, що не до кожного Великодня розцвітали черешні, але й не могло бути так, що цього не ставалося жодного разу.

Наш молодий священник, ще на рік за мене молодший, таки справді поет. Воно й не дивно, бо отець Василь уже другий рік упорядковує і видає «Гуцульський календар» з урахуванням певних релігійних свят і особливостей нашого краю. Коментує і пояснює. Ілюструє світлинами. Це дуже гарно, бо на одному фото, яке розміщене поряд з описом Різдвяних свят, зображений гурт дорослих колядників з рогами, трембітами, бубном, скрипкою, гармошкою... Ці колядники з нашого присілка, і всі лиця знайомі. А ось і тато — вусатий і з сопілкою!

Власне, я таки про те, що наш отець — поет. У кінці цього календаря, який виданий у вигляді брошури, навіть є кілька його віршів про карпатську природу і достоїнність гуцульських ремесел. Але найбільший його поетичний жест у черешневому цвіті. Відповідно, він не лише святив паски, а писав поезію, сам того до кінця не усвідомлюючи. Бо попередній священник, покійний отець Мирослав, був журналістом, кілька останніх років життя навіть очолював районну газету «Гуцульський край». Тому він і святив лише кропилом. А я через те й думав, що святити черешневим цвітом — це

лише метафора. Тоді як отець Василь узяв і використав її у своєму чудовому живому вірші.

Ідею «живого вірша» я зрозумів десь рік тому й описав у своєму тексті «Струмок». Цей струмок протікає неподалік від хати, в тіні дерев, і в ньому завжди приємно вмиватись і пити з нього воду. Він досить невеликий, але ідея того записаного тексту така, що цей струмок набагато могутніший за вірш про нього. Себто те, що ми пишемо, набагато менше від дійсної поезії струмка, як вона є насправді. Після того було ще кілька живих віршів, як-от про те, що строгість рядків посадженої картоплі настільки ж канонічна, як форма сонета. Ми до цього дійшли в телефонній розмові з поетом Петром Мідянкою, бо кожен у своєму селі (він — у закарпатському, я — у прикарпатському) напередодні розмови садили картоплю. А зовсім недавно, в середу перед Великоднем, ми з татом вантажили на машину велику купу гною, щоб відвезти його на поле, розташоване трохи далі від обійстя, й удобрити ним для доброго росту трави. І от це вантаження здалося мені епічною поемою на кшталт «Іліади». Так я й казав друзям, які телефонували з міста і запитували, чим займаюсь: пишемо з татом поему ****.

Таких віршів трохи буває, але про них можна хіба ось так розповісти. Як і про чудовий вірш отця Василя з черешневим цвітом. Він приладнав гілочки з цвітом до кропила, вмочував у воду й так святив паски і людей. Коли вже досвячував, то в нього на голові було кілька пелюсток.

Після освячення всі пішли на цвинтар молитися на могилах померлих. У нашій родині теж є покійна бабуся Анна *****. У кожного є хтось покійний, і всі йдуть помолитися за душу померлого і покласти писанку біля хреста. А можна й булочку. Душа потім прилетить пташкою і з'їсть. А як не душа, то просто пташка. І в одну мить мені здалося, що то мертві повставали й ходять цвинтарем у святковому гуцульському одязі, розмовляють одні з одними, вітають зі святами. Мабуть, так котрогось Великодня і станеться *****.

А ще добре, що в кожній могилі є хтось живий, хто приходить і доглядає її, і молиться над нею, і залишає біля хреста писанку з написом «Христос воскрес!» і з намальованою маленькою церковцею. Адже могили, хоч вони й близько від церкви, але на служіння ходити не годні, а тут і церква біля них.

{ мусить бути час на уважність }

Але найбільше я буваю не вдома. Воно так минає в роботі й дозвіллі, що мало помічається. Всякі більші чи менші клопоти — і дня нема. Нема часу на уважність.

Якби я був уважнішим, то, може, міг би написати ще один щемкий текст про Брустури. У ньому мало б ітися про Вознесіння. Чудове свято в релігійному контексті, яке в дитинстві підсилювалося ще й природним і людським антуражем. Природний, наприклад, такий, що це вже дуже тепла пора, багато-багато зелені, пташки і сонце. Очевидно, саме в такий час і має бути Вознесіння. Здається, що саме так найбільше й пасує.

А крім того, на Вознесіння — одне з двох храмових свят у Брустурах. Інше — у грудні на Анни. Але зимове — компактніше за масштабами. Якось так можна порівняти, що коли людина змерзає, то трохи зсутулюється, втягує плечі, стискає шию. То так і в грудні на храм. А тепер — буяння.

Мабуть, було. Бо змалку пам'ятаю, що обабіч вулиці на виході з церковного подвір'я облаштовувався цілий ярмарок. Звісно, дещо вузький за профілем, бо цвяхів і поросят не бувало. Зате багато гарних іграшок. І хлоп'ячих пістолів, і дівчачих ляльок, і ще багато всякого. На це батьки дітям виділяли спеціальні гроші. На них можна було купувати все, скільки вистачить. Зазвичай, на багато не вистачало. Але дітям рідко вдавалося добути до кінця служіння. Вже посередині хтось із друзів підморгував, і ми тихо висувалися з церкви та й простували до розкладок.

А там — іграшки, морозиво, солодка водичка, сирні коники. Проте найголовніший атрибут — цукерки на паличках (паличках). Часто вони бувають у вигляді півників, вивірок (білочок), ведмедиків, тому загальна назва — когутики. Так на нашому діалекті означається півень. То цих когутиків люблять не лише діти, а всі-всі. Після служіння і старі, і молоді — всі купують цукерки. Бо як сам не з'їси, то можна комусь подарувати. А такий подарунок на Вознесіння завжди приємний. Він майже такий самий невід'ємний від цього свята, як від Великодня — писанка. Хоч, мабуть, не такий давній.

Але цього року я був неуважним. Дізнався про свято з фейсбуку. Бо четвер. Робочий день тижня. Попередні були сповнені працею. І от на — маеш *****. Вдома храмове свято, а ти тут у місті працюєш. Батьки йтимуть до церкви, потім прийдуть у гості родичі з сусіднього Шипота, буде гарне спілкування, а ти можеш хіба згадувати попередні роки. Бо ж, насправді, якби таки дуже хотів, то міг би бути уважнішим і наполегливішим. Міг би бути вдома.

І працював я з такими думками, працював. А тоді пішов до найближчої церкви. То було вже перед обідом, служіння добігало кінця, священник казав казання. І таки якось інакше стало, легше. Зрештою, велич свята не маліє від місця перебування. Хоч коли вийшов після служби надвір, то когутиків не було.

Вирішив розважити себе відвідинами хорошої фотовиставки від географічного журналу. Найбільше вразили дві світлини. Одна на початку експозиції, інша — в кінці. Хоч загалом було на що подивитися — незліч прекрасної природи на землі й у воді: звірі, риби, люди...

Крім того, гарно, що біля кожного зображення була невеличка його історія. На першому плакав хлопчик. Це було десь, наприклад, в Африці. Він гнав отару овець із пасовиська додому. Вулицею тим часом недбало їхав таксист і передавив половину овець. Фотографові вдалося зафіксувати момент, коли хлопчик залився слізьми, бо не мав би що сказати вдома, а поряд із ним лежали мертві тіла овець. Після публікації світлини було зібрано чимало коштів, за які надали поміч усьому селу.

Так з великої шкоди, втрати овець, вийшла набагато більша радість.

А на іншій світлині, яка вразила, була сімнадцятирічна афганська дівчина. Її погляд у коментарі було означено як убогу красу. Бо видно, що дівчина втомлена, брудне лице, старий одяг... Але очі найчистіші. Коли за кількадесят років фотограф вирішив відшукати її, щоб дізнатися, чи ще жива, то знайшов. Обличчя було інше, його змінив час, але очі лишилися ті самі. Фотограф їх одразу впізнав.

З таким настроєм зворушення я ще пообідав і повертався до праці. Дорогою згадав, що на Зелені свята храмове свято в Шипоті. І там теж мають бути когутики.

{ Зелені свята }

Так помічаю, що мій жарт про те, що живу у Брустурах, а в Івано-Франківську лише працюю, таки має серйозні підстави. Принаймні це проявляється у літературній насиченості. Бо хоч у місті проводжу п'ять днів на тиждень, але тем для писання майже нема, натомість кожні відвідини села — окрема історія. Або частина одного великого епосу. Власне, так склалося і на цих вихідних.

У суботу з самого ранку була робота з сіном. Розтрушували копиці, аби ще трохи підсихало, а тоді в оборіг. Але не встигли після розтрушування як слід поснідати молоді картоплею зі сметаною і кропом, як за Грунем гримнуло і почало хмаритись. От що значить гірська погода! Міняється миттєво. Вже за кілька хвилин від Шипота посунули чорні хмари і затулили сонце. Ми гальопами (хутко) взялися закидати сіно до оборогу. Хоч і не досушилося як слід, але дійде в оборозі. На такий випадок є таке вирішення, що недосушене сіно слід кидати попри стіни. У стінах широкі шпари, тому вітер за кілька днів усе доведе до ладу.

Після короткої грози знову показалося сонечко, яке все обігріло і просушило. На черешнях біля дідової хати ще траплялися краплини з дощу, але загалом ягоди були вже теплими і смачними-смачними. Ледь терпкуватими і соковитими. Ними можна було ласувати довго-довго. Аж доки тато не гукнув, що треба йти врубати явора. Тобто зрізати кілька галузок, щоб прикрасити хату й обійстя.

Я взяв сокиру і пішов на сінокіс вище від хати. Там росте кілька гарних яворів і ясенів. Можна було піти у Гриців потік, туди й ближче, але не дуже зручно вилазити на дерево. А на сінокосі в сам раз. Врубав кілька великих гілок і потягнув їх додому.

Напередодні Трійці в нас завше усе замаюють зеленню. Бо свята ще й називаються Зеленими. Дві великі гілки на браму. Дві менших — біля дверей до хати. Маленькі гілочки — за лиштви у вікнах. По гілочці біля дверей у стайню, оборіг, пивницю, хатчину. Навіть одну поставив у гражду для пса Лорда. Також гілку заткнув посеред грядки — всюди Зелені свята.

Коли поприкрашав усе обійстя, то поніс трохи явора до дідової хати. Дідо втішився, подякував. А тоді треба було понести явора й до бабусі Анни. Вже не з дідом вона, а на цвинтарі. Мама дала свічку, щоб засвітив на гробі, бо поминальна субота. То так і зробив, помолвився. Поставив більшу гілочку явора на могилу, а меншу — у вінок на хресті.

А в Зелену неділю йшли в Шипіт до церкви. Там храмове свято. Тому в Брустурах служби нема, бо й більшість людей, і священник ідуть у Шипіт. Шипітська церква збудована на горі Кородистий. Коли стоїш на її подвір'ї, то до кам'яної гори Грегіт можна рукою торкнутися. Так здається. А церква гарна, простора. Одночасно службу правили вісім священників з довколишніх сіл. Бо так є, що в якому селі храмове свято, то священники-сусіди приходять для спільної молитви. І люди так само. Бо були не лише від нас, а й з Космача, Прокурави, Річки, Снідавки...

Коли почалося водосвяття надворі біля каплички, то знов загриміло і вдарила дужа плова (злива). Люди тішилися, що гарно вийшло, бо й сам Бог їх посвятив у Святу неділю. А як спускалися після служби з гори вниз до хати, де мешкає мій нанашко, татів брат, бо запросив у гості, то знаходили в лісі багато афин (чорниць). І пальці, і губи ставали від них синіми. А потім ще переходили потік босими ногами. Бо після грози вода піднялася і забрала кладку, тому треба було роззуватися. Відтак у нанашка я вже був весь час босим.

Коли трохи посиділи і посвяткували, то вирішив піти до бабусі Параски, татової мами, до якої від нанашка близенько. Але бабуся не прийшла в гості, бо ноги болять, тому пішов я. Бабуся сиділа на призьбі своєї невеликої хатини і дивилася на гори. Зраділа моєму приходу, розповідала, що в селі діється з того, про що знає. Що з толоки неподалік кінь вліз у сусідську пашу. Що не годна ходити і громадити сіно, бо ноги болять, тому в будні лиш вишиває рушники. Згадала всіх, хто помер за останні тижні. А потім ще підсміхалася, розповідаючи про одну недавно упокоєну: «Вна моя ровесниця, так само мала сімдісець один. Але пішла через горівку. А мене ноги болять, то я ще не годна йти на Кородистий». Цвинтар на горі біля церкви, тому до нього справді важко піднятися з хворими ногами. То най так і буде, і ще не раз бабуся пригощатиме смачними яблуками, як було цього разу.

А найкращий усміх на бабусиному лиці з'явився, коли я вже мав іти, але згадав, що прийшов з гостинцем — мав цукерку на патичку — когутика, що їх продавали при вході до церковного подвір'я. Бабуся дякувала з майже дитячою радістю.

{ плюй на свою гордість }

Плюй на свою гордість. Будь малим звірком. Але не будь хижаком.

Слабкому набагато легше бути смиренним. Слабкість — це не кара, а дар. Ти вже не маєш тоді спокуси царювати. Тоді тобі хочеться лиш бути тихо.

Може здаватися так: от ти слабкий і кажеш, що добре бути смиренним. Ти не маєш стільки фізичної сили, як хтось, і кажеш, що хочеш бути пацифістом. І тоді можна сказати так: ти слабкий і шукаєш виправдання. Але це неправда. Насправді, завдяки твоїй слабкості, ти не мушиш пересилювати себе, боротися зі злими інстинктами. Ти можеш просто бути добрим.

Плюй на свою гордість. Будь кошеним, яке треться о ногу, коли хоче ласки, яке жалісливо нявкає, коли хоче до хати з холоду. Не будь гордим у стосунках із близькими. Не чекай вибачення, проси вибачення сам. Не випробовуй нікого. Випробовуй себе смиренністю, відданістю, податливістю на хороший настрій твоїх близьких.

Плюй на свою гордість. Сердитись і не говорити з близькими недобре. Спілкуймося між собою добрими словами. Бо слово — Бог. То хай буде між нами добрий Бог, щоб ми могли жити в мирі.

Тамуй злість і неспокій, коли можеш, і не давай знаку. Знищ його, вичави з себе. Коли ж не можеш упоратися сам — усе розкажи людині, яка тебе схвилювала. Порозумійтеся. Най буде між вами слово розсудливості.

Скільки так є, що людина може роками носити у собі образу. І та образа, як хвороба, буде їсти її. Недобре може бути й тому, на кого ця образа спрямована. А все через гордість.

Не треба гордитися своєю землею. Можна просто любити її, не протиставляючи іншим землям. Бо це хибно. Це так само, як протиставляти Бога Богові. Треба любити людину. Людину в людині. Людину в собі. Людину в довколишніх. А в людині треба любити Бога.

Тіло є землею. Кожна людина — твоя рідна земля. Крізь кожного з нас проростуть гарні квіти й інші ними втішаться. Втішитесь в людині Бог плодом своєї землі, свого тіла.

Плюй на свою гордість. Не май її. Твоє тіло не більше, ніж квітка, не менше, ніж земля. Ти — земля. Ти — квітка. Твоя душа не має слабкості. Вона у світлі Бога. Не жалій добрих слів. Не жалій добрих слів. Ми всі з однієї землі.

{ пісня про любов }

Останнім часом усе якось зринає тема любові. Різної. Найбільше між чоловіком і жінкою.

Ми з Оксаною вирішили називатися Детаями. Лише разом стаємо цілістю. Я й раніше так думав: є собі чоловік і жінка, вони живуть і функціонують. А потім між ними появляється Бог, і вони стають Людиною.

Можна до всього ставитися зі скепсисом. Але є Бог, який є Любов. Коли між нами є Любов, значить, між нами є Бог.

Християнська Любов найперше жертовна, а тоді віддана і смиренна. Коли між нами є жертовність, відданість і смиренність, ми любимо одні одних. І йдеться не лише про чоловіка та жінку, а й про батьків, дітей, рідних, друзів, знайомих, незнайомих, але рідних.

Християнська Любов не може мстити. Не може мати кордонів. Ти або визнаєш у собі Бога і стараєшся жити за його заповідями, або пробуєш бути «над» цим і «не впадати у релігійний фанатизм».

І справді, християнська Любов може виглядати фанатичною. Адже ми звикли жити за розрахунками й укладати лише ті угоди, які здаються нам вигідними. Якщо ж умови міняються, то хочемо не гаючись розірвати угоду. Бо шукаємо комфорту.

Християнська Любов не є винятково насолодою. Не є моментальною насолодою. Більше того, спочатку це велика праця, а вже відтак задоволення від утоми.

Потім про Любов запитувала одна подруга. Я їй теж говорив про Деталі. Це не значить, що для Любові людина має бути ідеальною. Навпаки, кожен наш гандж є лише тим виступом чи тією западиною, які, після з'єднання з іншою Деталлю, роблять конструкцію Людини максимально міцною.

А ще Любов усеохопна. В одній зі своїх казок Богдана Матіяш говорить: «Коли не можеш бути всім для когось одного найдорожчого, будь усім для всіх».

Ми не мусимо жити як всі. Ми не мусимо знайти негайно хоч когось. Ми можемо знайти свою Деталь у ранковій юності. А можемо й у пообідній зрілості.

Виступи і западини наших тіл і душ можуть бути придатними для складання конструктора Людини з найменшого віку, а можуть і потребувати всіляких коректив, які життя робить тільки з часом.

Людина, яка має в серці Любов Бога, ніколи не буде скаржитися, що чогось нема, а тільки дякуватиме за те, що є. А ще можна й дякувати за те, чого нема, бо, значить, і не потрібно.

Краще покладатися на Бога. Краще покладатися на Любов. Наші угоди ніколи не можуть бути досконалыми. Наші плани ніколи не можуть бути втіленими напевне. Як з обробітку поля не маємо певності, що зберемо стільки-то врожаю, так і в стосунках з людьми не можемо бути певними, що все буде гладко. Більше того, можна бути певними, що гладко не буде.

Тим не менше, ми оремо і сіємо, покладаючись на Бога, що дощ буде вчасно, а граду не буде. Так само чоловік із жінкою сходяться, не маючи остаточної певності, що буде за тим чи тим поворотом життя. Тому й тут покладатися можна тільки на Любов. Не на хату і город. Не на друзів і рідних, які ніби близько і можуть порадити. А лише на Любов — жертовну, віддану і смиренну.

{ наша хороша стадність }

Є собі інтернет і є собі гуцульська Верховина. Я зараз у Києві і ніби від того далеко. Себто від Верховини. Інтернет — під руками. Але є у Верховині газети і сайти, які викладають місцеві новини. В тому числі й у фейсбуці. Так що час від часу натрапляю на різні повідомлення. Наприклад, з якоїсь нагоди відбувся гарний концерт або на околиці котрогось села пограбували магазин...

А сьогоднішнє повідомлення особливо гарне: «Новозбудована церква в селі Замагора засяяла золотими куполами». На додачу — фоторепортаж! І люди — такі святкові. В гуцульських строях. На їхніх тілах бувають барви вишивок і оздоб. Вони раді! Усміхаються! То нічого, що усмішка морщить лице. Вона й добрить його.

У такі моменти спільної радості люди справді добрішають. І спровокувати на щось недобре важче, бо не хочеться в чомусь бабратись і докопуватись. У спільній радості хочеться прощати.

Це теж якоюсь мірою вплив маси. Те, що часом називають у негативному ключі стадним інстинктом. Але тут нема на що ображатися, бо також може бути стадо корів. А корова — хороша тварина. Дає смачне молоко. З нього сир, сметана, масло. Корова дихала на маленького Ісуса, коли він народився, і цим гріла його. Крім того, корова велика, спокійна і добра. А спокій є тоді, коли є певність у собі.

Без стадного інстинкту, певно, не можна обійтись, якщо бути з людьми. А людина є переважно для того, щоб бути з кимось. Ділити радість. Ділити смуток.

Так уже повелося, що бути самому переважно гірше. Бо радість не так тішить у самоті, ніж якби було з ким її прийняти. А смуток ще більше гнітить, ніж якби було з ким його розділити.

Спільність вчить зважати на інших. Мати їх за людей. За рівних.

Так само спільність, стадний інстинкт, є і в злості. Зі злості спільно можна теж багато чого накоїти. Бо самому зважитись важко. А разом і батька легше бити.

Але, так чи інакше, маємо більше волі, ніж корови. Нас не зганяють у стадо і не провадять на пасовисько. Ми самі пристаємо або до стада

радості, або до стада злості. Маючи мінімальну волю, рішучість, можемо змінити своє становище. Головне — хотіти й розуміти, чого саме прагнемо.

Може бути гладеньке бліде холодне лице без зморщок, схоже на гіпсове. А може бути як перемерзле яблучко під весну, але з усмішкою, яка все згладжує і робить ті зморшки красивими.

Бо кілька тижнів тому була й сумна звістка — у містечку Залізці на Тернопільщині в одну ніч підпалили дві церкви. Католицьку й православну. Встигли погасити, відновлюють. Але багато пошкоджено.

Чого так сталося? Бо йде боротьба проти нашої спільності. А в маленьких містечках та селах церква — чи не єдине місце, де велика кількість мешканців може сягати спільності. І в молитві під час служби, і в мирній, радісній розмові після.

Коли людина сама, вона, звісно, може доходити до геніальних ідей. Але відтак зазнає суму, бо ні з ким поділитися.

І таки не багатьом дано бути плідними на самоті. Переважно приходить сум'яття і думки про марноту світу, життя і всього. Тоді як радість життя ми пізнаємо в перебуванні з рідними, друзями чи навіть у випадковій розмові з нібито випадковими людьми. Але саме в спілкуванні можемо доходити спільних і позитивних рішень.

Спільність — велика сила. З перших днів почали ремонтувати підпалені церкви. В перші неділі правили служіння надворі, але правили. Бо церква — не лише споруда. Церква — це люди в мирі й радості. І зовсім не конче, щоб були куполи. Просто куполи — теж як усмішка, яку видно здаля.

{ найкраще — добре }

Пригадую притчу про пустельника, який тридцять дев'ять днів нічого не їв і не пив, а в останній день своєї схими з'їв хлібину. Тоді його запитали, чи справді він так знеміг, що мусив їсти? Пустельник відповів, що не мусив, але не хотів уподібнюватись Ісусові Христу й рівнятися з ним подвигами.

Дочитую «Ловця в житі» Селінджера. Таке відчуття, що головного героя Голдена найбільше б засмутило, якби хтось хизувався тим, що прочитав про нього книжку. Мені досить неприємно про це казати, але таки мушу, щоби було зрозуміло, звідки моє враження.

Тобто саме таких вихвалянь Голден найбільше не любить. І яке ж паскудство, що якраз такі зробили з «Ловця в житі» культову книжку. Тобто якість у тексті була сама собою. Дотепне читиво. Але статус від інтелектуалів, які щось там «відчитали» і «визнали». А масовою стала взагалі через тупаків, які дізналися про «Ловця» з якихось там списків, а тоді вже прочитали саму книжку. Це ті, які взагалі не читають книжок. Хіба часом — про людське око, аби могли сказати, що щось читають.

І ще прекрасна річ — Голден не любить театру. Я теж не люблю, але кому, в біса, це цікаво. Але от що: погані актори погано грають. А добрі — надто добре, а тому на публіку. Найбільше мене бісить мистецтво заради мистецтва. А ще більше — театр, де він мусить бути не лише заради мистецтва, а й для людей. Тобто він мусить догодити публіці, якою б вона не була.

У цьому велика біда театру.

Голден також не любить кіно.

Але він любить своїх братів і сестру.

Він любить людей, які часом хороші.

Але найбільша біда, що кожен із нас хоче навчитися якнайкраще робити те, що робить.

А тоді є ризик скотитися до гри на публіку.

Так вважає малий Голден.

Зрештою, так є.

Не намагаюся якось зіставити себе з персонажем Селінджера, але мушу казати «я», щоб не казати «ми», бо, насправді, в кожного своє «я», а те, що часом виглядає як «ми», — може бути і чимось дуже хорошим, і великим паскудством.

«Я» — велика праця над собою. І щоб могли писати «Я» з великої літери, наче б треба цього заслужити. Але вимоги до всіх завжди нерівні й параметри, за якими щось можна визначити, завжди кульгають.

Від мене змалку хотіли, щоб я робив усе якнайкраще. Коли не виходило найкраще — вимагали принаймні кращого, ніж можу. І ця постійна напруга — кому вона на ділі треба? І кому від неї користь, якщо не шкода?

Зараз я пишу літературні твори й займаюся книговиданням. І є багато моментів, коли не дотягую до межі можливостей. Тобто можна ще трохи попотіти, й буде ще краще. Але ж ніхто не знає, як саме найкраще.

Може, я в чомусь неправильно розумію малого Голдена, але саме це я й розумію.

Звісно, треба прагнути до кращого, але в бажанні досягти вершини й стати найкращим помітно долю егоїзму.

Звісно, добре, коли робити все добре. Але «добре», як на мене, цілком достатньо.

Навіть якщо, постаравшись, зміг би краще.

{ ВДОВОЛЬНЯТИСЯ МАЛИМ }

Щойно поснідав полуницями й кавою. Багато разів снідав яблуками і кавою. Дуже часто — підсмаженим на олії хлібом з гірчицею і чаєм. Часом вівсянкою, смаженими яйцями, смаженою картоплею, канапками з салом, сиром, маслом, сіллю. Бувало й так, що не снідав — або не було часу, або не приймав організм, або не було чим. І не так, щоб не мав за що купити їжу, а через те що забув.

Може, я сильно помиляюся, і всякі дієтологи сказали б: от тобі й на! Через те й шлункові розлади, печія тощо. Дякувати, не знаю багато хвороб травної системи. А просто хочу сказати про байдуже ставлення до харчування. Відсутність ритуалів і обожнювання смачних продуктів.

Так у мене склалося за п'ять років життя одинаком, коли вже не готувала мама і ще не готувала дружина. Звісно, є якісь страви, які люблю і які мене радують, — наприклад, вареники з сиром. Колись хотів написати, що це страва гуцульських богів. Бо приготування займає трохи часу й у будні нема коли їх ліпити. А в неділю зранку — якраз. І в горах — лише в неділю. Рідше в інший святковий день.

Усе моє життя набуло чіткого ритму через недільні вареники. Може, саме тому я старався якомога частіше їздити на вихідні в Брустури. Може, й тому дійшов думки, що п'ять днів на тиждень працюю (у Франківську) і лиш два (у Брустурах) живу.

Недільність вареників у селі зумовлена насиченістю праці коло господарства, яка мало вільного часу залишає для мами. Бо тато або на роботі, або працює вдома, але ледве встигає зробити все те, що може зробити тільки він. Мама, відповідно, робить усе, що може з того, що треба.

Такий вареничний ритм мав місце не лише в нашій сім'ї. Був випадок, коли щось у лісі здохло й одна газдиня з присілка Заверх не зварила в неділю пирогів. То чоловік заявив, що йде рубати дрова, бо без пирогів неділя не неділя.

Колись мене ця бувальщина веселила. Я теж жартував, що неділя без вареників — як весілля без молодих. І зараз продовжую висловлювати свою прихильність до цієї страви. Тим більше, що

дружина має менше господарських справ, бо в місті не те господарство, і може готувати пироги й у будень.

А проте за п'ять років нерегулярного, не завжди здорового харчування я навчився бути спокійним до їжі й насичуватися будь-чим. Головне, щоб продукт не зіпсований. Унікав готувати для себе з неохоти цим займатися. Завжди було багато цікавіших занять. І тепер теж бачу значно важливіші речі, які потребують моєї уваги, ніж їжа.

Може, тому мені сподобалися думки Серафима Саровського, який казав, що тіло має насичуватися настільки, щоб бути добрим помічником для душі у творенні добрих справ. Сам Серафим своїм досвідом показав, що можна обходитися дуже малою поживою, коли кілька років жив у відлюдній хатині й харчувався лише травою, що росла довкола неї.

Ще Тарас Прохасько пише в одному з есеїв, що чоловік має бути завжди трохи голодний. Мабуть, щоб не втрачати пильності. Бо коли добре поїсти вареників чи чогось іншого смачненького, то хилить на сон.

А ще, через непорядковане харчування останніх років зовсім відвик снідати, обідати, вечеряти відповідними стравами. Омлет можу їсти на вечерю, а суп — на сніданок. Коли ж не випадає поїсти, то теж нічого. Або ж коли випадає поїсти хоч щось, то це саме те, що має бути. Як-от полуниці з кавою.

Сьогодні, коли сиджу вдома сам, вирішив про це собі нагадати, бо помічаю, що дружина невблаганно налагоджує нормальне харчування. Тим часом думаю, що важливо не згубити вміння вдовольнитися малим.

{ бо він є }

Щоразу інший смак у яблука. Навіть якщо воно того ж сорту. Залежить від усього. Від того, хто їсть. Від того, коли їдять. Від того, чи є відчуття голоду.

Бо яблуко може бути зів'ялим від зимового лежання в пивниці й не так смакувати, як у вересні — соковито і хрумко. А може нарешті смакувати, бо вже не таке тверде і слабкі зуби здатні кусати — якщо зуби слабкі.

В одному будинку живе, ходить, їсть багато поколінь. Тими самими сходами. Часто на тих же ліжках і за тими ж столами. Тими ж ложками і ножами. Але смакує по-різному. Бо смаки різні й страви також.

Та сама бартка сто років тому служила в бою, а тепер на стіні як прикраса.

Говоримо те саме, але кожен своїм голосом. І кожен своїм вухом чує. Когось лякає і відштовхує. А комусь — поміч і спокій.

— Чому ти боїшся закону Божого?

— Бо його ніхто не змушує дотримуватися. Ніхто не зробить зауваження, не випише штраф, не притягне до відповідальності, не покарає.

— То чому боїшся?

— Бо коли робиться злочин проти людських законів, то кари можна або уникнути, або відбутися і все. А коли порушуєш Божий закон, то так нема, що розраховалися і квити. А є так, що не знаєш, що є. Тому хочеться тікати від цього. Не чути про такий закон. Не брати його серйозно.

— І вдається?

— Часом так. Забуваєш і пробуєш жити спокійно. Навіть проти людей не грішиш. І проти Бога ніби теж не грішиш, але забуваєш про Нього, щоб це знання не гнітило. І вже цим грішиш.

— А чим Бог гнітить?

— Він дозволив нам жити, довіривши робити, як хочемо. Як вважаємо за потрібне. Але дав знання, як краще. А часто те «краще» різниться з тим, що «ліпше» для мене особисто. Тому це важко.

— Думаєш, легкі шляхи бувають легкими?

— Я не думаю. Я просто відчуваю. Пробую жити інстинктами. Коли не згадувати про Бога, то й ніби спокус менше. Або менше їх помічаю. Але таки легше. І з людьми легше. Адже не я один боюся закону Божого. Його всі уникають. Усі поводяться так, ніби його нема. Всі хочуть так поводитись. А священнослужителі теж тільки у скандалах...

— І в церквах.

— І в церквах. Але я не знаю, як там. Я туди не ходжу. Знаю те, що говорять люди. Так є.

— З усіма?

— Може, не з усіма, але є... Я не хочу про це говорити. Нащо ти мене провокуєш? Я хочу бути вільно. Ні від кого незалежним. Ні перед ким не тремтіти.

— А чому боїшся Бога?

— Тому що Він є.

Дуже добрий вар із сушених яблук. Часом може бути так, що лиш так. Якщо це сорт, який довго не лежить. До весни — точно ні. Але можна засушити чвертки і пити вар. Навіть цілий рік. Трохи неважкої роботи — і все. А загалом яблука ті самі. Нічого нового.

Ще залежить від того, хто тобі дає те яблуко. Якщо приємна людина, то можна й гниле з'їсти.

А іншим разом можна не з'їсти, так що яблуко таки зігниє. Хоч ніби яблука рівні, не кажучи про тих, хто їх дає. Інколи краще зовсім не брати.

А сходи, навіть коли протираються і ламаються, то ставимо нові й далі ходимо, як і перед тим. Хіба з барткою трохи по-іншому. Бо колись вона лежала під ліжком, як надійна зброя. А зараз над ліжком прикрасою висить. Тільки страшно, щоб не впала і не вбила вночі. Краще вже під ліжком. Безпечніше. І не так страшно.

{ Господи, допоможи бігати в цьому колесі }

Господи, допоможи бігати в цьому колесі, як вивірка. Ми звертаємося щодня з безліччю прохань і запитань. Часом навіть дякуємо. Господи, лиш допоможи не випасти з колеса. Наші дрібні суєти такі сміховинні, що краще про них не думати. Саме ці суєти не дають нам помислити про глобальну марноту й зневіритись у житті, не знаходити його сенсу. Саме ці суєти не дають нам знаходити Твої сенси, Господи. Ми надто малі, то куди нам до висот братися?

І Василь Герасим'юк в одному з віршів подякував Тобі, що не знає Твого промислу. Бо, мабуть, страшно було б знати. Або дивно. Або ми не можемо знати.

Господи, допоможи дати раду цьому колесу. Поможі, аби рідні, близькі й друзі жили в мирі, злагоді, достатку. Поможі, щоб і всім іншим було так, як їм треба. Не так, як хочуть, бо хіба хтось знає, чого хотіти? А так, як треба, аби жили добре.

Ще можна просити Тебе, щоби трава вродила, аби маржинка мала, що пасти. Аби телята мирно плекалися і росли міцними. Аби поросята мали гарний апетит і не заводилися глисти. Аби мороз не спалював черешневого цвіту, а град не бив картоплю в час цвітіння. Багато чого можна просити, і гарно, що так можна.

Коли я навчався у молодших класах, ми з однокласниками на Миколая ділилися, хто які подарунки одержав минулої ночі. Перед тим батьки й учителі казали, що гарні подарунки будуть у тих, хто гарно вчиться. У молодших класах у мене були самі п'ятірки. Подарунки від Миколая також знаходив під подушкою, та нерідко вони були менш коштовними, ніж у деяких однокласників, у яких оцінки були суттєво нижчими. Я не дошукувався справедливості ні в батьків, ні в учителів, ні в Миколая. Вже тоді відчув незбагненність Твого промислу. Хоч було таки прикро, коли однокласникові, який майже не вмів читати, Миколай поклав під подушку коробку петард. Це зараз виглядає кумедно, а тоді ця коробка була справжнім скарбом.

Згодом була потреба в якійсь матеріальній речі. Я не знав, чи варто її в Тебе просити. Думав, що можна просити лише якихось чеснот — любові, доброти... Але натрапив на телепрограму, де один священник сказав, що можна просити все, чого просити не соромно перед Тобою. Якщо ж чогось хочу, але не можу попросити, значить, того не маю хотіти. А знайомий священник однієї моєї подруги сказав, що якщо є місце, куди він не може піти у священничому одінні, то він туди не може піти взагалі. Так і з нашими проханнями.

Хоч часом таки думаю, що надто дрібні ці просьби й кумедні. Надто людські вони, аби просити в Тебе, Господи. А потім думаю, а чого ще ми можемо просити? Адже в нас усе є. Як часом буває в житті якась подія, через яку хвилюєшся, переживаєш, щоб усе добре вийшло, а коли не виходить, то злишся, а через деякий час дивишся на неї як на мізерну і не варту уваги, такими ж і наші прохання можуть нам здаватися з часом. А Ти, Господи, мабуть, бачиш цю мізерність одразу і посміхаєшся з метушні Своїх вивірок. Але допоможи кожному бігти в своєму колесі.

{ аби мати час думати }

Ніч і чай. Це мало кому важливо, бо в кожного своя ніч, не кажучи про чай. А ромашки так розквітли. Серед осені. Дядько, який торгував квітами, звісно, трохи перегравав, але було видно, що здивований — поїхав на дачу, а там ромашки. В кінці вересня. Я спочатку хотів узяти букет різних кольорових, але ромашки — те, що треба. Оксана зраділа.

Вона вже спить, а я пишу. Давно так не було. Це як попиту пива. Щоб розслабитися, висловитися. Бо так вийшло, що останні два місяці мав постійну роботу. Хороша. Класний колектив. Але не те. Я не кажу, що не мав часу на писання літературних текстів. Може, навіть би знайшов. Але не хотілося.

Та в якийсь час усвідомив, що нема часу думати. І от знову кидаю роботу. На початку року кинув попередню, бо думав інакше, ніж керівництво. А тепер просто тому, що хочу мати час на думання. Бо нащо було кидати тоді? І що я собі думаю? Це вже мама так запитує. Ну, але пробує зрозуміти. Бо як такий привід, то, значить, щось таки думаю.

Це, звичайно, дуже особисте, як ніч або чай. Може, я просто не вмію організовувати роботу, і точно, що не кожна робота шкодить думанню. І точно, що мої вже колишні співробітники теж мають якісь думки й мають на них час. Себто тут ідеться не про обставини, а про факт.

А я вже було майже забувся. Запрацював, й поїхало. Але як ромашка змогла розквітнути в кінці вересня, так і думки закрутилися, завертілися і сказали, мовляв, що ти робиш?

І от я знову можу не спати. А потім спати до обіду. Прокинувшись, думати, писати. Чи робити щось практичне й корисне. Але бачу, що ромашки принесли Оксані радість. Якщо так само ставитися до думання, то це таки позитивно.

Будь-яка система, яка хоче одержати більше, ніж дати, робить свій робочий ритм максимально щільним.

Позавчора я робив ксерокопію в якомусь комп'ютерному клубі. Трохи була черга. А черги — о, кайф — час, який ніби марнуєш, але водночас вони легітимізують думання в час роботи. Крім того, я

розглядав приміщення й побачив приклеєні на стіні роздруківки. На одній писало, що в кінці зміни адміністратор має протерти столи й перезавантажити комп'ютери. А ще на одній — що ніколи людина не отримає вищої винагороди, якщо не робить більше, ніж від неї очікують.

Відповідно, система хотіла більше, ніж давала. А дзуськи!

Є певні залежності, які дуже вадять деяким професіям. Недавно Оксану зацікавило, чи в працівників АЗС на співбесідах запитують про паління? І якщо курця візьмуть, як непросто йому має працюватися? Думання — теж така залежність, але для здоров'я вона не шкідлива.

Часто може мучити пересторога. От я хочу думати. Робота чи ще якесь заняття не дають мені це робити сповна. Я б кинув цю роботу, але треба на щось жити. Треба якось жити. І тоді людина продовжує якось жити, поступово притуплюючи в собі бажання думати. А згодом і здатність. Курити теж кидають.

Але ні — якщо ти вже щось собі думаєш і це для тебе важливо, то не варто лякатися. Раз думаєш, то щось придумаєш. Може, це й має бути твоїм основним заняттям. Бо чай є в горняті. Не хочеться обпектись. Але ж ні, він уже майже холодний. Його можна пити великими ковтками. Відчувати трохи гіркоти. Ніч без сну інакшою не буває. Цукор буде з першим сном. Але не раніше, ніж останній ковток чаю.

{ радість дня }

Шматочок твердого сиру і кава. Шоста ранку. Раніше за сонце. Хоча кілька днів тому, коли я їхав у поїзді і прокинувся щойно по четвертій, то вже можна було читати. Прочитав десять сторінок і знову заснув. Хоч день уже був. І теж раніше за сонце.

Зараз воно сходить. Мені на п'ятому поверсі вже видно перші промені, а нижні поверхи ще не скоро побачать. Не раніше, ніж хвилини за п'ятнадцять. Але вже день. Гучно співають птахи. Радість. Бо світло.

А вчора в метро всі такі сонні, ніби ще не побачили, що день настав. І чоловік у сірій куртці. І пані в макіяжі..

Он той товстун, схожий на відомого актора, взагалі спить. Лише інший товстун, який не схожий, сидить приречено, а тому спокійно.

І ніхто з них не радіє новому дню. А то вже була десь пів на сьому. Та що новому дню? Навіть ось цій дівчині, яка сидить майже навпроти мене. Вона гарна. То хіба не привід порадіти, що така красива панна спустилася разом з нами в метро і їде в одному вагоні? Наче б саме сонце сиділо на одній із лавок. А ні — треба сидіти з опущеними кутиками вуст і нудити світом, бо, бачте, не вдалося добре виспатися.

Звісно, сон — це гарно. Але ще не все. І коли ночі вже нема, то можна спокійно не спати. Як оце я зараз. А позаяк усі решта сплять, то ми собі мирно балакаємо з пташками.

Хто мусив, поїхали на роботу чи ще кудись, а я собі — по вулиці. Свіжо. І об'ємно. Мій чудовий світ із світанком, світлом.

Розумію, що цьому всьому можна не дивуватись. Але можна милуватись. Також може видаватися, що коли бачити світанок часто, він уже так не вражає.

Але мій тато дуже любить вставати рано. По-перше, тому що багато встигається зробити. Хоч мені здається, що це лише привід, щоб таки бачити світанки. Бути їхнім нібито мимовільним свідком. Бо якось кумедно, аби вусатий сільський чоловік вставав удосвіта дивитися на схід сонця.

А от прокинутися до роботи — вихід. І, крім того, робота робиться. Причому багато, бо прохолодно, на відміну від спеки середодня, коли опосідає млявість.

Якось, як я ще ходив до школи, але вже була добра весна, ми з татом встали десь о третій ранку й погнали теличку на пашу в сусіднє село. Корову так далеко не поженеш, бо треба щодня доїти і щодня треба молока. Тому тримається поряд. А теличку можна. Відправив у кінці травня, і можна забрати аж восени.

Йти не так далеко — години три в Шипіт у присілок Пантириш. Там велика толока в татового приятеля Лук'яна. А ще в нього дружина і багато дітей. А ще дві баби. Одна — мама, а інша — баба. Але обидві однаково старі. Тепер, здається, вже повмирали. Але тоді ще були.

І ми з татом так остро сходили туди й назад, що я встиг на дев'яту до школи. Та коли вже йшов на перший урок, то відчуття дня було зовсім інше. Здавалось, я вже так багато його прожив. І справді, я вже жив, а не спав від третьої години. І це лише ранок, і ще купа дня попереду.

Зараз мені теж буде кумедно казати, що пішов гуляти, аби побачити світанок і порозмовляти з пташками. Насправді я ж із ними не розмовляю. Хіба подумки. А от варіант, що пішов на базарчик поблизу купити свіжих овочів, цілком прийнятний. Запитання лиш в тому, чому я так довго йду, якщо він поблизу?

{ як я люблю гори }

Як же я люблю ці гори!

Люблю бути в них, читати про них...

От якраз у руках кіносценарій Василя Портяка про Олексу Довбуша. І Портяк так добре все пише, що бачу. А бачу ще й тому, що знаю, як саме то виглядає чи може виглядати.

І вже би назад, у Брустури. Аж сіпнуло.

Якось так було кілька років тому, як я ще вчився і був у Франківську на сесії.

Пари закінчилися, надвечір'я п'ятниці. Наступного дня пар нема, але в неділю мали бути.

Я собі гуляв знічев'я містом і забрів на вокзал.

Тут побачив автобус на Космач. Якщо їхати ним до Прокурави, то звідти пішки додому в Брустури хвилин двадцять. І так мені стало, що я просто не міг вдержатися. Без ніяких речей, добре, хоч на дорогу мав. І поїхав додому.

То так і зараз є.

Люблю то все.

Але люблю декоративно. Люблю побути, трохи долучитися до якоїсь сільської праці, але, радше, символічно, й відпочивати.

Можна походити горбами, грибів позбирати. Як турист.

І це ганебно.

Це несправжня любов.

Тобто дивитися гарно, а жити — ні.

Тобто жити теж гарно, але набагато важче.

Тобто виходить, що мені важливіше самореалізуватися, ніж любити правдиво.

Бо саме тому я поїхав з села. Але самореалізуюся, спираючись на цю любов, говорячи про неї, оспівуючи її.

Оббріхуючи те, що найбільше люблю.

Бо коли я пишу про гори, то вони постають дуже хорошими для буття в них. Але насправді там набагато важче.

Там земля без асфальту, і коли падає дощ, то під ногами робиться болото. І ти чавкаєш гумовими чоботами, ходиш куди треба, несеш до

хати дров, води. І це все гарно звучить. Але робиться важко.

Бо вчора телефоную мамі. Мама йде від корови. По молоко в нас треба йти не до найближчої крамниці за кількадесят метрів, а на толоку, де влітку випасається корова. І якщо йти туди один раз у хорошу погоду, то це дуже красиво. А якщо ходити двічі на день зранку і ввечері, незважаючи на погоду, то вже не так легко. І те прекрасне повне відро свіжого молока з шумом зверху видається не таким прекрасним, якщо тобі під п'ятдесят, стежка йде згори вниз, на стежці розмокла від дощу масна глина і тобі треба нести це відро кілометр, час від часу перекладаючи з утомленої руки в руку, яка вже трохи перепочила.

Тому правдива любов — любити, коли важко.

Зараз у мені, окрім любові, велике сум'яття.

Загалом, це лише мій клопіт, який не має жодного значення.

Чи правдива моя любов — стане звісно, коли кінчатиметься мій земний шлях, а надто, зважаючи на місце, де він кінчатиметься.

Тобто шанс вернутись і бути у звичайній некресивій праці є.

Більшість людей в селі, напевно, працюють і живуть там, бо не дуже мають інших варіантів. Але й тоді вони люблять своє життя.

Але що саме я люблю в горах, які так люблю?

І як я їх люблю?

{ лист у майбутнє }

Якби тут був інтернет, я б написав пост у фейсбуці, як мені гарно пити м'ятний чай і читати «Листи в Україну» Андруховича. Але зараз такої можливості нема, і це на краще. Емоція є і хочеться її виразити. Через фейсбук було би легше, бо менше писати, а вже й висловлено. Натомість у теперішній ситуації допишу, наприклад, про шалені зорі минулої ночі. Я ж уже сто років у місті не гуляв вечорами, бо після роботи треба спішити додому купати маленького хлопчика, а потім вкладати його спати й укладатися самому. І двісті років я не бачив глибокої ночі, бо якщо, бувало, не спав, то це того, що вставав, аби приспати маленького хлопчика і самому знову лягти. А тут та сама причина. Але синочка вже приспав і вийшов надвір в туалет, бо в Брустурах він окремо від хати. І тут ці зорі. І вся тиша. Свіжість.

А ще можна собі подумати, що пишу листи самому собі з теперішнього чи минулого в майбутнє. А ще днями читав книжку Василя Габора «Про що думає людина». Він багато згадує про дитинство. І щемко. Відколи та книжка вийшла кілька років тому, я знав, що вона мені сподобається. Аж тепер трапилася невідворотна нагода її придбати, і вже читаю. Подобається.

Ще думаю, що я вже прожив своє життя. Тобто все моє життя — дитинство і юність у селі. Те, що я просто проживав, уже пишучи якісь учнівські вірші, але ще не розуміючи, в якій літературі жив. І тепер, коли я розумію, в якій літературі жив, можу лише її записувати. Часом, знову потрапляючи в неї, підглядати, перепитувати, звіряти, уточнювати, додавати деталей, але нічого нового прожити не можу. Це так знається зараз. На порозі першого етапу відчуття проминання молодості — тридцяти. Цілком можливо, що за десять років так думатиму про тепер проживане. Але гадаю, що ні.

За десять років у мене принаймні будуть листи, написані нині. Можливо, спробую на них відповісти. Хоча навряд чи адресант буде в зоні досяжності.

Ми з дружиною і сином приїхали до моїх батьків у Брустури вчора. Я мало чим можу батькам помагати через постійну зайнятість і перебування на відстані. Зрештою, батьки мусять якось давати собі

раду їй дають. Але є такі моменти, коли без моєї помочі не можна. Наприклад — треба привезти порося з косівського базару. Водії рейсових автобусів пасажирів з поросятами не беруть, як то було раніше. Також у Прокураві був чоловік, який возив у нашому напрямку худобу — придбану чи на продаж. Часом у великий кузов із синім тентом просилися й люди. Наприклад, ті ж таки власники щойно придбаної чи ще не проданої худоби. Або просто люди, яким було по дорозі.

Був такий час, коли я не лише токарював, а й узявся возити свої вироби в Кути й Косів на базар. Доти цим займався тато. Тоді я теж не раз їхав у машині цього прокуравського чоловіка. Сидів з іншими людьми на приладнаних обабіч і в задній частині кузова лавицях, а ближче до переду посередині стояли прив'язані корови. Вони випорожнялись, і бризки від їхніх балиг падали мені на штани. Може, це не наймальовничіший спогад. Але він не про красу. Він про реалії буднів.

Як я написав, зараз тої машини нема. Але зараз машина є вже в мене, й батьки попросили по можливості приїхати й привезти з Косова порося. Отже, сьогодні вранці ми з мамою рушили в дорогу. Ще говоримо, що було б непогано підібрати пасажирів — заробити трохи на пальне. Хтось мав би бути на зупинці коло каплички. Добре, візьмемо.

Під'їжджаємо.

Мама: Нікого нема.

Я: Є два ангели. Може, їх візьмемо?

Та вони, напевно, до Косова на базар не збиралися. Підібрали пасажирів на початку Прокурави. Заробив на каву, на паркування і трохи на пальне.

Порося взяли. Одразу назвав його Петриком. І склав віршика, коли він вперше дав для цього підставу:

Ух-ух!

Веприк Петрик —

Смердюх!

Тобто був би інтернет, то цей віршик міг би канути в небуття. А так він уже зафіксований. Але то таке. Я просто про те, що тоді, коли бризки коров'ячих балиг падали мені на штани, я не знав, що це

література. А нині, коли вирушав з мамою по поросю, то знав, чого це варте і що з цього може вийти. Тому ліпше не дозволяти собі робити з цього літературний текст. Це може бути хіба щоденниковий запис, корисний, щоб розім'яти пальці автора. Не допоможе навіть гранична відвертість про те, що чай я вже давно допив і відклав Андруховича. А зараз п'ю коньяк, як виявилось — чотирнадцятирічної витримки, отриманий у подарунок кілька років тому від двоюрідного брата, і пишу цей «щоденниковий запис», наївно сподіваючись, що це лист у майбутнє.

* У жовтні 2015-го на 86-му році дідо помер на ліжку, над яким висить килим з оленями. Тепер у дідовій хаті лишилися тільки олені.

** Цей текст написаний 2009 року. Раніше, ніж більшість попередніх. Але написаний восени, тому він серед осінніх.

*** Цієї зими (2015–2016 рр.) хата теж ще не опалюється газом, тому добре.

**** На жаль, восени 2015 р. вийшло так, що я не зміг поїхати допомогти татові вантажити гній, і тато «писав поему» сам. З роками все важче лишатися «поетом», тим більше, якщо поезія така правдива, як гній.

***** Тепер уже й дідо Василь. А він любив ходити до церкви. Зараз йому з цвинтаря ще ближче. Але в храм більше не заходить.

***** Так точно станеться якогось Великодня.

***** Тепер на стіні біля робочого місця в мене висить церковний календар, тому вже не прогавлюю.